

ribus agitur. Patientia est vexationis quotidie expectata definitio, etc.: patiens ante momentum mortuus est: sepulcrum enim cellam suam fecit.»

Sexto, patientia Deum habet agonethetam et debitorem. «Adeo (inquit Tertullianus loco citato) satis idoneus patientiae sequester Deus: si injuriam deposueris penes eum, ultor est; si damnatum, restitutor est; si dolorem, medicus est; si mortem, resuscitator est. Quantum patientiae licet, ut Deum habeat debitorem?» Causam subdit: «Omnia enim placita ejus tucur: omnibus mandatis ejus intervenit.» Et paulo ante cap. xiv, laudans patientiam S. Job: «O felicissimum, inquit, illum qui omnem patientiae pacem adversus omnem diaboli vim expunxit, quem non abacti greges, non filii uno ruino impetu adempti, non ipsius denique corporis in ulcere cruciatus, a patientia et fide Domino debita excelsit, quem diabolus totis viribus frustra cecidit, etc. Quale in illo viro feretrum Deus de diabolo extruxit? quale vexillum de inimico gloriae suae extulit, cum ille homo ad omnem acerbum nuntium, nihil ex ore promeret, nisi Deo gratias? Quid? ridebat Deus. Quid? dissecabatur malus (diabolus).» Annon ergo perfectum opus habet patientia, quae S. Job et Sanctis perfectum de diabolo, carne, mundo, vitisque omnibus dat victoriam, coelitemque triumphum? S. Augustinus, in *Psalm. XLII*, ait patientiam esse citharam, tribulationes esse chordas, quae dum pulsantur, melodiam edunt: pari enim modo melodiam suavem in auribus Dei edit patientia, dum in tribulationibus laudat Deum, eique gratias agit. «Omnis enim patientia, inquit, dulcis est Deo: si autem in ipsis tribulationibus defeceris, citharam fregisti.»

Septimo, patientia opus perfectum habet: quia ejus opus et actus primarius est martyrium, inquit Thomas Anglicus, quod est opus nobilissimum et perfectissimum. Martyr enim est pugil Dei, athleta Christi, victor mundi, triumphator mortis, ideoque et presentem et aeternam martyri lauream meretur, illicoque eam accipit. Patientia ergo martyres creat et coronat.

Pari modo patientia vincit et superat quidquid in mundo est terribile et formidabile, ideoque vitam hominis facit serenam, placidam, compositam et perfectam. Tota enim vita nostra, adeoque actiones singulae, et momenta singula plena sunt erumnis, doloribus et crucibus: has omnes sustinet et superat patientia continua usque ad finem vite. Ipsa ergo est unicum asylum, columnen et coronis uti vite, ita et passionum omnium, hominemque transcribit vite impassibili et immortalis, itaque cum perficit et beat. Ceterae ergo virtutes saepe tantum sunt utiles homini: patientia vero semper et ubique est necessaria. Quocirca Bion, teste Laertio, lib. IV, cap. vii, dicebat magnum malum esse non posse ferre malum. Quibus hoc enim nulli potest esse vita suavis. Antisthenes vero apud eundem, lib. VI, cap.

ii, dicebat, virtutem sibi sufficere ad felicitatem, nec ulla re opus habere, nisi robore Socratico: Socrates autem ad omnium rerum patientiam obdurerat.

Octavo, quia Christo patientissimo nos facit simillimos, juxta illud: «Quos praescivit et praedestinavit conformes fieri imaginis Filii sui, ut sit ipse primogenitus in multis fratribus, etc., illos et glorificavit.» *Rom. VIII*, 28, *q. d.* Deus praedestinavit nos ut similes simus Christo in Ecclesia, tam militante, quam triumphante: ibi in gratia, hic in gloria: ibi in patientia, hic in corona: ac consequenter ut simus perfecti, quia patientia angelis et Deo nos assimilat. «Deus, ait Seneca in *Sapiente*, extra patientiam, sapiens supra patientiam est.» Tertullianus, lib. *De Patient.*, cap. xvi: «Amemus, ait, patientiam Dei, patientiam Christi. Dependamus i illi quam pro nobis ipse dependit. Offeramus p patientiam carnis, patientiam spiritus, qui in resurrectione carnis et spiritus credimus.» Hac de re egregie philosophatur Marsilius Ficinus, lib. V *ad Bastianum Salvinum*: «O miram, ait, patientiae potestatem! Virtutes quidem aliae contra fatum quodammodo pugnant; patientia vero vel sola, vel maxime omnium expugnat fatum: quae enim fatum immutabilia necessariae fore decrevit, patientia cum divina providentiae voluntate consentiens ita quodammodo mutat, ut ex necessariis faciat voluntaria: sicut qui male agit, bona sibi convertit in malum, ita qui bene patitur mala, ea sibi vertit in bonum, nempe in perferendis malis ipse bonus evadit.» Unde concludit, patientiam bonum usque adeo perfectum esse, ut absque ipsa caetera hominum perfici nequeant. Quae enim ab aliis virtutibus inchoantur, ab ipsa perficiuntur. Et post multa, epist. *ad Antonium Coeciliam*: «Tria, inquit, praecipue patientia praecipit: *primum*, ut mala libenter pati velis, quae ipsa natura jubet ut pati nolis; *secundum*, ut ipse tibi voluntaria facias, quae fatum (Dei providentia et decretum) necessaria fore decrevit; *tertium*, ut mala quaelibet veritas in bona; quod Dei solius est officium.

In primo quidem repugnare naturae, in secundo vero expugnare fatum, in tertio denique jubet (ut ita dicam) equare se Deo.» Et paulo post: «Tota hominum vita in hac mundi regione maligna, caelestibusque contraria mentibus, nihil aliud esse videtur, quam torbus quidam, dolorque perpetuus. Accedit impatientsia summa malorum, quae adeo mala est, ut nihil nobis absque illa sit malum, nihil cum illa sit bonum; patientia vero mala bene ferendo, transfert in bonum; et bonis utendo bene, felicissime fruitur.» Ipsa ergo est omnium medicina malorum: quia per illam conjungimur et consentimus Deo, qui est omne bonum, etc. «In hoc uno patientiae vis tota consistit, ut bene patiamur tanquam bonum, quidquid sub infinitae bonitatis gubernatione contingit.»

Viderunt id per umbram Gentiles quoque. Burrhus princeps cum inviseretur a Nerone, a quo ferebatur veneno faucibus illito, quasi remedium adhiberetur, in morbum et mortem adactus, aversatus est illum Burrhus, qui jam scelus intellexerat, multaque percontanti nihil aliud respondit, quam: «Ego bene me habeo, quia sequor fatum Deique providentiam, quae hanc mortem, licet per tuum scelus adornatam, mihi destinavit: tibi ergo erubescendum, mihi conquiescendum in numinis de mea morte decreto.» Alexander post interfectum Antoninum Romanum Imperatorem, cum audisset Barbaros magis opibus se et Romanum Imperium invadere: «Decet, inquit, viros fortes et moderatos optima quidem optare, sed ferre quaecumque incidant (quasi a numine venientia): ut enim is qui prior laessit, ipse sibi injurius videtur, ita qui propulsat injuriam, confidentior ex conscientia fit, atque ex justitia spem bonam mutuatur.» Ita Herodianus, lib. VI.

Zeno roganti, quo pacto ferret convicia? «Perinde, inquit, atque si legatus absque responso dimittatur.» Indicans eos, qui non habent quod respondeant, ad convicia solere confugere, eaque proinde non pluris oportere fieri, quam si nihil esset responsum: ita Laertius, lib. VII, cap. I.

Unde Philippus, rex Macedonum, gratias agebat convicatoribus: Quia, inquit, dum conor illos mendacii factis meis convincere, evado melior: ita Plutarchus in *Apoph. Regum*.

Alfonso, Aragonum rex, missa ad eum historia Titi Livii, monitus ne acciperet et legeret, quod veneno infectus esset codex, accepit et legit, dicens: «An nescitis regum animas non privatorum libidini subjectas esse, sed sub cura Dei securas et letas agere?» Est enim rex Dei in terra vicarius, imo imago et speculum: ita Panormitanus et Aeneas Sylvius in gestis et dictis Alfonsi.

S. Basilus, tract. *De Utilitate capiendi ex libris Gentium*, celebrat patientiam Periclis et Euclidis. «Quidam, ait, in foro Periclem probris omnibus incessebat. Is autem minime curare visus, toto fere die sustinuit: deinde vespere jam discedente cum lumine comitatus est, ne quid in philosophiae studio admitteret. Rursus quidam Euclidi Megarensi omnino concitatus juravit, se mortem illaturum. Ille vero contra se patienter latatum juravit, placatumque et ei quamvis infesto se conciliatum iri. Quare valde ad nos excitandos refert, ut talia virorum cohibentium iram exempla nostram memoriam subeant.» Et paulo post: «Quidam vehementi impetu Socratis faciem cecidit: hic autem minime commotus, furem debaechari et iram satiare permisit: ex quo eum totum ex plagis tumidum atque contusum reddidit. Ubi vero ille cedendo destitit, nihil aliud Socrates fecisse dicitur, quam fronti propriae inscripsisse: Talis fecit; veluti statuae cuidam auctoris nomen; et eo modo vindicasse.» Sicut

ergo Apelles suis picturis perfectis et eximiiis inscribat, *Apelles fecit*: ita patiens suis tolerantiae facinoribus perfectis et heroicis, quibus eam quasi heroinam in anima sua depingit et ornat, inscribat: «Patientia fecit.»

Denique Epictetus in *Ariano*, cap. vi: «Quidnam quasso, ait, esse Hercules, nisi taurus leoque extitisset, et hydra, et cervus, et ursus?»

Ut sitis perfecti et integri, et in nullo deficientes. — *q. d.* Si sitis patientes, et in patientia usque ad finem vite perseverantes, uti dixi, eritis perfecti et integri: patientiae enim perseverantia habet opus perfectum, facitque perfectos et integros.

Jam primo, Thomas Anglicus haec tria ita distinguit: «Perfecti,» inquit, sunt, qui sufferunt longam durationem tentationum; «integri,» qui eorundem acerbitem et pondus; «in nullo deficientes,» qui eorundem varietatem et multiplicitatem. *Secundo*, idem: Perfectio, ait, consistit in agendo, integritas in patiando, absentia defectus in perseverando. *Tertio* et genuine, haec tria idem, vel pene idem significant. Est enim unius ejusdemque rei per alia et alia verba exaggeratio, *q. d.* Patientiae perseverantia faciet undequaque perfectos, integros et in nullo deficientes, ut scilicet in fide et virtute Christiana constanter usque ad mortem profertenda, proseguenda et propugnanda sitis integri, omnibusque officii Christiani partibus et numeris absoluti, quantum fragilitas naturae lapsae et corruptae patitur, ut ab ea nullo metu et terrore, nullis penis, nullis promissis vel illecebris illicti deficientis, atque nullum in ea tedium vel pusillanimitatis, nullum impatientsiae, tristitiae, similisve perturbationis vitiumque motum vel in mente, vel in phantasia, vel in appetitu, vel in voluntate sentialis, quem non illico superetis et comprimitis: spiritus enim per patientiam subditus Deo Deique voluntati, per eandem subdet sibi animam, anima subiget sibi sensus, corpus et membra. Deus enim per patientiam sanctificabit, sibi que subiget et perficit vestrum spiritum, et per spiritum animam, et per animam sensus et membra, facietque ut omnia sancta, integra et perfecta illi, quasi integram patientiae victimam offeratis. Hoc est quod ait Paulus, II *Thessal. V*, 23: «Ipsae autem Deus sanctificet vos per omnia, ut integer vestris spiritus, et anima et corpus, sine macula in adventu Domini nostri Jesu Christi servetur.» Vide ibi dicta.

Nota: Pro perfecti graece est *τελειος*, quod secundo, verti potest *selecti, eximii, summi*. Sic enim apud Lucianum *τελειος* vocatur dei perfecti, id est, praecipui et summi: heroes enim habebantur a Gentilibus dii, sed minores. *Tertio*, «adulti» nam *τελειος* vocatur vir adultus, integre aetatis et magnitudinis, ut sensus sit: «sitis in patientia et virtute Christiana, non pueri, sed viri et adulti, ut virtus vestra non sit tenera et puerilis, sed constans et virilis, *σταθε*

illud Apostoli, *Ephes. iv. 12* : « Ad consummationem Sanctorum, etc., donec occurramus omnes in unitatem fidei et agnitionis Filii Dei, in viam perfectam, in mensuram relativam plenitudinis Christi, ut jam non simus parvuli, » etc. *Quarto*, « solidi. » *Quinto*, « sancti et sacri, » etc. *Quasi* hostie patientes et pacifice consecrate Deo : « *id est* enim *id est* vocabant hostias eximias, lucculentas, largiores et sanctorum; et *id est*, perfectio et consummatio, vocatur ipsa purificatio, consecratio et sanctificatio, ipsamque martyrium, quo patientes et martyres Deo consecrantur et immolantur. Unde S. Gregorius Nazianzenus martyres vocat *id est* *id est*, id est, Deo consecratos suo sanguine. Hinc et *id est* vocatur initiatus sacris, sacerdos.

Nota secundo : Pro deficientes græce est *id est*, id est cedentes, cadentes, victi, fracti, dimi- nuti : *id est* enim idem est quod deficio, cado, defatigor, succumbo, vincor, impar et inferior sum, linquor animo. Vult ergo Iacobus, ut Christiani nulla persecutione, nulla adversitate, nullo onere, nulla diturnitate, nullo tædio defatigentur animisque cadant, ut vel tantillum a fide aut officio Christiano recedant, vel recedere destinent; sed corde forti, sereno et marmoreo in eo persistent, omniaque adversa constanter evincant et superent; itaque integritatem fidei, patientie et virtutis omni ex parte intactam et illibatam conservent, ne quid in ea sit mancum, mutilum, languidum, nerve, fatiscens, vel quoquo modo imminutum et deficientes. Patientie enim pes frangitur per impatientiam, cum injuriis succumbit : manus frangitur, cum in aliis opitulando defatigatur : lumbi luxantur, cum tarda fit et pigra, etc. Idem est de corpore et membris, integritate et mutilatione cæterarum virtutum, quæ sepe defectum, mutilationem et quasi deliquium quoddam patiuntur instar lunæ. Talis est illa, de qua Bernardus, *serm. De obedientia, patientia et sapientia* : « Cæterum, ait, nec leprosa obedientia, nec canina patientia commendatur; » illa nimirum cutem exulcerat, hæc jecur rodit et fel effundit.

5. *SI QUIS AUTEM VESTRUM INDIGET* (*id est*, id est desituitur, deficit, fatiscit, uti paulo ante dixi) *SAPIENTIA*, — ut cognoscat quanta sit utilitas tribulationis, quam alta et profunda mysteria in tentatione et cruce a Deo sint abscondita, quæ jam deprecicavi, nimirum tribulationem esse summum bonum, ideoque de eo summe gaudendum : tribulationem enim parere patientiam, quæ opus habet perfectum, ut sitis perfecti, integri et in nullo deficientes : ut cognoscat, inquam, hæc non tantum speculative, sed et practice, nimirum reipsa constanter omnes tribulationes patienti, in iisque gaudente, ac nullis molestiis, vel doloribus cedendo, vel animo cadendo; sed integra et perfecta fortitudine in fine et virtute persistendo. Hæc est enim vera sa-

piencia, non philosophica et humana, sed Christiana et divina, quam proinde multi, etiam Christiani, ignorabant, et etiamnum ignorant, saltem practice, nonnulli etiam speculative : ignorantia enim practica sensim parit speculativam. Dum enim quis in patientia fatiscit, sensimque fit impatiens, fit ut hæc impatientia mentem exerceat, ut non videat, nec cognoscat quantum bonum sit patientia. Quocirca sapientia dicta est a sapore et gustu, quasi sapida scientia; affectuosa scilicet, amans et ardens rem quam cognoscit et sapit. Porro si non tam conditionem significat dubitantis, quam causam supponentis, ut et *Malach. i. 6* : « Si (id est quia, cum) Pater ego sum, ubi est honor meus? et si (cum) Dominus ego sum, ubi est timor meus? » Omnes enim homines, quantumvis sapientes, indigent sapientia, vel quoad inchoationem, vel quoad incrementum et perfectionem. Hinc Plato in *Hippiæ* laudat Horacii dictam, « hominem sapientissimum sui cum Deo conferatur, simiam apparere : simiam autem pulcherrimam esse deformem, si cum alio quopiam animantium genere comparatur; perinde ac olla pulcherrima turpis est, si cum virginum genere conferatur. »

Nota primo : « Sapientia » jam dicta non est aliud, quam cognitio Dei et ultimi finis, ac mediorum ad eum assequendum, eorumque desiderium, amor et pius affectus, indeque usus et praxis. Unde *Prov. i. 7*, dicitur : « Initium sapientie timor Domini, » et *Eccles. i. 20* : « Plenitudo sapientie est timere Deum, » et cap. *xix*, vers. 18 : « Omnis sapientia timor Dei, et in illa timere Deum, et in omni sapientia dispositio legis. » Hæc est sapientia, quam Sapiens in libris, qui, ab ea, vulgo Sapientiales vocantur, puta in Proverbiis, Sapientia, Ecclesiaste et Ecclesiastico tradit; quamque nunc vocat sapientiam, nunc scientiam, nunc intellectum, nunc disciplinam, nunc eruditionem, nunc doctrinam, nunc prudentiam, nunc legem. Hinc *Sapient. x. 40*, vocatur « scientia Sanctorum; » et *Luc. i. 17*, « prudentia iustorum, » quæ est timere, colere et amare Deum, bonaque celestia eterna, non terrena et caduca.

De hæc scripsit Lactantius libros quatuor *De vera et falsa sapientia*, ubi lib. *III*, cap. *ix* : « Venio, ait, nunc ad veræ sapientie summum bonum, cujus natura hoc modo determinanda est. Primum, ut solius hæc vis sit, nec cadat in ullum aliud animal. Deinde ut solius sit animi, nec communicari possit cum corpore. Postremo, ut non possit cupi sine scientia et virtute contingere. » Unde reprehendit Anaxagoram, qui « cum ab eo quereretur, cujus rei causa natus esset? respondit : Cœli ac solis videndi. » « Quis, ait Lactantius, te in hoc spectaculum induxit? aut quid cœlo, rerumque naturæ visio tua confert? nimirum ut hoc immensum et admirabile opus laudes. Confitere ergo rerum omnium

esse constitutorem Deum, qui te in hunc mundum quasi testem laudatoremque sui operis induxit. Magnum esse credis videre cœlum ac solem, cur ergo gratias non agis ei, qui hujus beneficii auctor est? Cur non ipsius virtutem, operam, potentiam metris animo, cujus opera miraris. » Et inferius : « Quare si quis hominum qui vere sapit, interroget cujus rei gratia natus sit? respondebit intrepidus ac paratus, colendi se Dei gratia natus, qui nos ideo generavit, ut ei serviamus. Servire autem Deo nihil aliud est, quam bonis operibus tueri et conservare justitiam. » Et mox : « Quia quanto plures est anima quam corpus, tanto plures est Deus quam mundus : quia mundum Deus fecit et regit; » et rursum : « Expedita est igitur hominis ratio, si sapit cujus propria est humanitas. Nam ipsa humanitas quid est, nisi justitia? Quid est justitia, nisi pietas? pietas autem nihil aliud est, quam Dei parentis agnitio. »

Quocirca, cap. *xvi*, ridet philosophos, qui suam philosophiam tarde committunt, ut sapientiam inveniant, sed falsam, non veram; ait ergo : « Dixit Seneca : Nondum sunt mille anni, ex quo initia sapientie nata sunt. Multis ergo sæculis humanum genus sine ratione vixit. Quod irridens Persius : Postquam, inquit, sapere urbi cum pipere et palmis venit : tanquam sapientia cum saporis meribus fuerit invecata : que si secundum hominis naturam est, cum homine ipso cœperit necesse est. » Idem, lib. *III*, cap. *xxviii* : « Omnis sapientia hominis, ait, in hoc uno est, ut Deum cognoscat et colat. Hoc nostrum dogma, hæc sententia est. Hoc est illud, quod philosophi omnes in tota vita sua quaesierunt, nec unquam investigare, comprehendere, tenere voluerunt : quia religionem aut pravam tenuerunt, aut totam penitus sustulerunt, etc. Huc ergo nos omnes, quibus est cura sapientie, conferamus. An expectabimus donec Socrates aliquid sciat? aut Anaxagoras in tenebris lumen inveniat? aut Democritus veritatem de puteo extrahat? aut Empedocles dilatat animi sui semitas? aut Arcesilas et Carneades videant, sentiant, percipiant. Ecce vox de cœlo veritatem docens, et nobis sole ipso clarum lumen ostendens, etc. Qui vult sapiens ac beatus esse, audiat Dei vocem, discat justitiam, sacramentum nativitatis suæ norit, humana contemnat, divina suscipiat. ut summum illud bonum ad quod natus est, possit adipisci. » Idem, lib. *IV*, cap. *iv* : « Quibus rebus appareat, quam inter se conjuncta sint sapientia et religio. Sapientia spectat ad filios, quæ exigit amorem; religio ad servos, quæ exigit timorem. Nam sicut illi patrem diligere debent et honorare, sic hi dominum colere et vereri. Deus autem qui unus est, quoniam utramque personam sustinet, et patris et domini, et amare eum debemus, quia illi sumus; et timere, quia servi. Non potest igitur religio a sapientia secerni : quia idem Deus

est, qui et intelligi debet, quod est sapientia; et honorari, quod est religio. Sapientia præcedit, religio sequitur, quia prius est Deum scire, consequens colere. » Hinc sapientie hieroglyphicum fuisse Cherubini, positi juxta arcam et propitiatorium, ut dixi *Ezod. cap. xxv*, vers. 20, in fine, ubi sapientie apophthegmata, exempla et documenta recensuit.

Porro modum et media acquirendi sapientiam, egregie ex sua praxi describit S. Thomas Aquinas, *epist. ad Amicum*, quæ sic habet : « Quia quaesisti a me, in Christo mihi charissime, qualiter te studere oporteat in thesauro scientie acquirende, tale a me tibi super hoc traditur consilium, ut per rivulos non statim in mare eligas introire, quia per faciliora ad difficiliora oportet devinire. Hæc est ergo monitio mea, et instructio tua : Tardiloquum te esse jubeo, et tarde ad locutorium ascendentem conscientie puritatem amplectere, orationi vacare non desinas, cellam frequenter diligas, si vis in cellam vinarium introduci. Omnibus te amabilem exhibe, nihil quere penitus de factis aliorum, nemini te multum familiaritatem ostendas : quia nimia familiaritas parit contemptum, et subtractionem. » Studio materiam subministrat. De verbis et factis sæcularium nullatenus te intronitas. Discursus super omnia fugias. Sanctorum et bonorum imitari vestigia non omittas : non respicias a quo andas, sed quid quod boni dicatur, memorie recommenda. Ea que agis et audis, fac ut intelligas : de Jurebis te certifies; et quidquid poteris in armariolo mentis reponere satage, sicut cupiens vas implere. Altiore te ne quaesieris. Illa sequens vestigia, frondes et fructus in vineam Domini sabaoth utiles, quamdiu vitam vixeris, proferes ac produces. Hæc si sectatus fueris, ad id contingere poteris quod affectas. » Brevis verus Ilugo de S. Viatore, lib. *Didascal.*, cap. *xiii*, sex media adipiscendæ sapientie præscribit hisce versibus :

Mens humilis, studium querendi, vita quæta,
Scrutinium tacitum, paupertas, terra remota :
Hæc reserare solent nullis obscura legendo.

Nota secundo : Licet hæc sapientia exigat et complectatur omnem virtutem, tamen præ cæteris sita est in patientia ob causas, nimirum bona patientie, quas attuli vers. 1. Verus ergo patiens verus est sapiens, et summe patiens summe est sapiens, juxta illud *Prov. xix. 11* : « Doctrina viri per patientiam noscitur. » Hinc et *id est* sunt *id est*, id est passiones et tribulationes sunt doctrinae et discipline. Quocirca merito Lactantius, lib. *VI De Vera cultu*, cap. *xviii*, reprehendit Ciceronem, qui in *Officiis* definit virum bonum esse qui prosit quibus possit, noceat nemini, nisi lacessitus injuria. « O quam simplicem, inquam, veramque sententiam, duorum verborum adjectione corrupit! Quid enim opus fuerat addere : Nisi lacessitus injuria, ut vitium bono viro, quasi

caudam turpissimam apponeret, patientique quæ omnium virtutum maxima est, faceret expertem? Noctivum esse dixit bonum virum, si fuerit laessitus: jam hoc ipso boni viri nomen amittit necesse est, si nocebit. » Probat id primo, « non minus sum mali est referre injuriam, quam infere. Secundo, quia improbitati opposita impatiencia, magnas sepe concitat tempestates. Quod si patientiam qua virtute nihil verius, nihil homine dignius inveniri potest, improbitati opposueris, extinguitur prolixius, tanquam si igni aquam superfundis. » Tertio, quod se vindicare non sit hominum, sed pecudum. « Nam et pecudes si laessas, calce aut cornu repugnant, et serpentes ac fere, nisi persequaris ut occidas, negotium nobis exhibent, et imperiti quoque et insipientes, si quando accipiunt injuriam, cæco et irrationabili furore ducuntur, et illis qui sibi nocent, vicem retribuere conantur. In quo igitur sapiens ac bonus vir a malis et insipientibus differt, nisi quia halet inviolam patientiam, qua stulti carent; nisi quod regere se ac mitigare iram suam novit, quam illi, qui virtute indigent, refricare non possunt? Quare, quia qui referre injuriam nititur, eum ipsum a quo læsus est, gesti imitari: ita qui malum imitatur, bonus esse nullo pacto potest. Duobus igitur verbis duas virtutes maximas bono et sapienti viro, innocentiam patientiamque detrahit. Quinto, quia ipse (Cicero) caninam illam facundiam (sicut Sallustius ab Appio dictum refert) exercuit, voluit quoque hominem canino modo vivere, ut remordeat laessitus. Sexto, quæ retributio contumelie, quam perniciosa sit, et quæ edere solet strages, unde opportunus petur exemplum, quam ex ipsius doctoris tristissimo casu, qui dum his philosophorum præceptis obtemperare gestit, ipse se perdidit. Quod si laessitus injuria (ab Antonio) patientiam tenuisset, si dissimulare, si ferre contumeliam boni viri esse didicisset, nec illas nobiles orationes alieno titulo inscriptas, impatiencia, levitate et insaniam profudisset, nunquam capite suo rostra, in quibus ante flourerat, eruentasset, nec rempublicam funditus proscriptio illa delesset. » Unde concludit: « Sapientis ac boni viri non est velle certare, ac se periculo committere. Summa igitur virtus habenda patientia est, qua ut non careret homo justus, voluit illum Deus pro certe contemni. Nisi enim contumelias fuerit affectus, quantum habet fortitudinis in seipso cohibendo ignoratur. Si autem laessitus injuria lædentem persequi cœperit, victus est. Si vero motum illum ratione compresserit, hic plane imperat sibi, et hic regere se potest. Quæ sustentatio sui recte patientia nominatur: quia una virtus omnibus est opposita vitis et affectibus. Hæc perturbantem ac fluctuantem animum ad tranquillitatem suam revocat, hæc mitigat, hæc hominem sibi reddit, etc. Denique Marcus Tullius contra suum præceptum obliviohem

injuriarum in magnis laudibus posuit. Spero, ait, Cesar, qui oblivisci nihil soles, nisi injurias. » Idem cap. xix, refellit eos, qui dicunt iram esse comitem virtutis, quia ignorant causam, eorum homini iram tribuerit Deus: alioquin enim « quid immanius erit homine? quid similis feris, quam id animal, quod ad communionem et innocentiam Deus fecit? Tres sunt igitur affectus, qui homines in omnia facinora præcipites agunt, ira, cupiditas, libido. Propterea Poete tres furias esse dixerunt, quæ mentes hominum exagitant. Ira ultionem desiderat, Cupiditas opes, Libido voluptates, etc. Quicumque igitur affectus illos intra fines suos redegerit, quod ignorantes Deum facere non possunt, hic patiens, hic fortis, hic justus est: » hæc Lactantius.

Patientiæ ergo sapientiæ præcepta, et prudentia dictamina inter alia sunt hæc. Primum: « Pax præstat quibusvis opibus et bonis: illorum ergo jactura est emenda. » Secundum: « Nullus peior anime hostis, quam tumultus æstusque cogitationum, iræ et impatiencia. » Nam, ut ait Cassianus, Col. XVIII, cap. xvi: « Lædi ab homine quamvis malignante non potero, si ipse in pacifico adversum me corde non dimicem. Si autem lædor, non est vitium impugnationis aliena, sed impatiencia mee. » Tertium: Optimum vindictæ genus est, lædenti benefacere, ut aiebat S. Joannes Eleemosynarius. Quartum est sublime abbatia Stephani apud S. Gregorium, hom. 33 in Evang. « Virtus, ait, patientiæ vehementer in eo excreverat, ita ut eum sibi amicum crederet, qui sibi molestiæ liquid irrogasset. Reddebat contumeliis gratias. Si quod in ipsa sua inopia dandum fuisset illatum, hoc maximum suorum dabat. Omnes suos adversarios nihil auid, quam adjuutores æstimabat. » Quintum: « Mansuetudine subdit vincitur asperitas Prelati, » uti eam vicisse Libertinum, scribit S. Gregorius, lib. I Dial., cap. II. Sextum: « Injuria nobis illata animarum nostrarum est medicina. » Ita S. Monica, cum ab ancilla per convicium vocaretur meribibula, quasi stimulo percussa, sibi indignans solitam vini cupidinem prorpsa a se abdicavit, et hibacitatem extinxit, teste S. Augustino, lib. IX Conf., cap. vii. Septimum: « Maleficium compensandum est beneficio. » Ita fecit S. Liduina, dicens: « Illis ergo debere me fateor, qui viam mandatorum Dei, quorum plenitudo est dilectio, me currere compellunt: » ita habet ejus Vita apud Surium. Octavum: « Prudentis est modica ac brevi pena presentis vitæ, per patientiam redimere longas et graves Purgatorii, vel inferni, » uti in morbo dicebat Stephanus monachus circa Marcotem in Hist. Trip., lib. VIII, cap. I. Nonum: « Crucem hanc si merui, feram, ut pro peccatis satisficam: si non merui, feram eamdem, ut coronam angeam: ut ut erit, laudem habebō deusque vel penitentia, vel patientia. » Decimum: « Præstat pati injuriam, quam facere: qui enim no

alteri plus nocet sibi, » uti B. Stephanum dixisse narrat S. Gregorius, lib. IV Dial., cap. xix. Undecimum: « Deus suscipit patrocinium patientis cum laudum et injuriam: » ita Senior ille in Prato spir., cap. ccmx. Duodecimum: Seneca, lib. II De Ira: « Magni, ait, animi est injurias despiciere. Pusilli hominis et miseri est repetere mordentem, ut mures et formicæ, ad quas si manum admo-veris, ora convertunt. Imbecilla se lædi putant, si tanguntur. » Decimum tertium: S. Ambrosius, epist. 82 ad Eccles. Verecill.: « Non hæc sola est forma justitiæ, ait, ut non lædas eum, qui te non læserit; sed etiam illa, ut etiam remittas ei qui læserit. Nihil interest cui male facias, utrum justo an injusto, cum te male facere non oporteat. Nihil distat, quomodo malignus sis utrum justo vindicandi studio, an volo nocendi, cum malignitas in utroque genere non careat reprehensione. » Plura affert Plutarchus, lib. De Utilitate capiendi ad inimicos. Decimum quartum: « Patientia prudens in quavis difficultate suggerit consilium. » Docet hoc S. Ambrosius, lib. II De Jacob et vita beata, cap. iv, exemplo Rebecæ, quæ Jacob filio suavit fugam, dum Esau eum vellet occidere. « Veniat, ait Rebecca, hoc est, inducatur patientia, bona custos innocentia; suadeat ut iræ locum demus, offensionis subrepat oblivio: mater pia abesse sibi dilectissimum filium tolerat, plus ei collatur, quam læsit: utrique tamen consulens, ut alterum immunem a periculo, alterum integrum præstaret a crimine. Quis scie potuit consulere, nisi prudens tolerantia? Quis utrique utile consilium apponere, nisi sapiens patientia? » Decimum quintum: Seneca, epist. 60: « Vir sapiens (utique patiens) ad omnem incursum invictus: non si paupertas, non si luctus, non si ignominia, non si dolor impetum faciat, pedem refert. Usque adeo patiens est vir sapiens, et perfecta patientia cum sapientia reperitur. » Hoc est quod ait Sapiens, Prov. cap. xiv, 29: « Qui patiens est, multa gubernatur prudentia: qui autem impatiens est, exaltat stultitiam suam. » Ex quo S. Chrysostomus, hom. 33 in I ad Corinth. « Patientia, ait, universæ philosophiæ est radix, etc.; charitas omnia suffert, duec utique patientia. » Allegoriam hujus rei elegantem ex Genes. cap. XI, affert Philo, lib. De Plantatione Noe, scilicet quod Abimelech rex viderit Isaac jocantem cum Rebecca: Isaac enim, id est risus, representat gaudium; Rebecca, id est saginata, patientiam; Abimelech, id est pater regis, supranundanam patientiam, q. d. Gaudium in brachiis sapientiæ reperitur, invicem se amplectuntur, ut dixit S. Jacobus, vers. 1. « O prudentem ludum ac disciplinam! visus a tolerantia adjuvatur, » ait Clemens, lib. I Pædagog., cap. v. Hunc autem utriusque lætitiæ scilicet et patientiæ, complexum nemo considerare potest, nisi Abimelech, id est sapientia. Quod enim aliud negotium sapientem decet, quam ludere, gaudere, hilarescere cum honesta

tolerantia? Et hæc est ratio, cur in solis sapientibus sit tolerantia: quia et illi soli hunc ludum spectant. Idemque invicti patientis emblema est adamas, quem decussatum stringit gladius et flamma, cum hoclemmate: Nec ferro colidi, nec igni.

POSTULET A DEO. — Deus enim est ipsa æterna, increata, immensa, essentialis sapientia, qui quasi fons eam communicat angelis, hominibus omnibusque creaturis, cuique pro sua conditione et capacitate. Unde Lactantius, lib. IV De Vera Sapientia, cap. iv: « Fons, ait, sapientiæ et religionis Deus est, a quo hi duo rivi si aberraverint, arcescant necesse est: quem qui nesciunt, nec sapientes esse possunt, nec religiosi. » Idem et fons eleganter docet Baruch cap. III, vers. 12 et seq., ubi causam omnium mali Israelis assignat, quod ignorari Deum fontem sapientiæ: frustra enim illum a Philosophis et mundi sapientibus requirit; et tandem concludens vers. 36: « Hic, ait, est Deus noster, et omnes estimabatur ipsi adversus eum. Hic adinvenit omnem viam disciplinæ, et tradidit illam Jacob puero suo, et Israel dilecto suo. Post hæc in terris visus est, et cum hominibus conversatus est, » per incarnationem, ut sapientiam e cælis in terram (quod Prometheum fecisse fingunt Poete) deferret, eamque hominibus communicaret. Id fecit Christus, qui est sapientia Patris æterna et incarnata.

Docet hic primo S. Jacobus, præ reliquis donis postulandam esse a Deo sapientiam, quia hæc est origo et matrix omnium scientiæ, omnis virtutis, omnis boni. Unde eandem solam petiit D Salomon, cum data esset ei optio petendi quicquid vellet, ac cum ea cætera omnia impetravit. « Quia postulasti, ait, verbum hoc, et non petisti tibi dies multos, nec divitias aut animas inimicorum tuorum, sed postulasti tibi sapientiam ad discernendum judicium, ecce feci tibi secundum sermones tuos, et dedi tibi cor sapiens et intelligens, in tantum ut nullus ante te similis tui fuerit, nec post te surrecturus sit; sed et hæc quæ non postulasti, dedi tibi, divitias sollicito, et gloriam, ut nemo fuerit similis tui in regibus cunctis retro diebus, » III Reg. III, 11. Porro in sapientia comprehendit patientiam; hæc enim docet cuique postulandam esse a Deo. Præclarum enim Origenes in Psalm. xxxvi, hom. 3: « Exspectamus, ait, Dominum, quia ipse est expectatio nostra et patientia, sicut scriptum est Psalm. III, 38: Et nunc quæ est expectatio mea? nonne Dominus? Sicut ergo Salvator sapientia est, et pax, et justitia, ita est et expectatio, vel patientia. Et sicut participatio justitiæ ejus justis efficitur, et participatio sapientiæ ejus sapientes, ita et participatio patientiæ ejus patientes efficitur. Est ergo velut fons quidam perennis, de quo haurire possumus et patientiam, et justitiam, et sapientiam, et omnia quæcumque sunt virtutum bona, si tamen bene digna et pura vascula nostra deferamus ad fontem. »

Secundo, docet eam petendam non ab alio, num a Deo, sive immediate, sive mediante invocatione et patrocinio Sanctorum. Ita Salomon, licet jam promissa et data esset ei sapientia a Deo, eam tamen, id est ejus conservationem et augmentum petit a Deo, dicens, et nobis omnibus dicendum proponens: « Da mihi sedium tuarum assistentem sapientiam, et noli me reprobare a pueris tuis: quoniam servus tuus sum ego, et filius ancille tue, homo infirmus et exigui temporis, et minor ad intellectum iudicii et legum, etc. Mitte illan. de caelis sanctis tuis, et a sede magnitudinis tuae, ut mecum sit, et mecum laboret, ut sciam quid acceptum sit apud te, etc. Cogitationes enim mortalium timidae et incertae providentiae nostrae. Corpus enim quod corrumpitur, aggravat animam, et terrena inhabitatio deprimit sensum multa cogitantem. Et difficile estimamus quae in terra sunt, et quae in prospectu sunt invenimus cum labore. Quae autem in caelis sunt quis investigabit? Sensum autem tuum quis sciet, nisi tu dederis sapientiam, et miseris Spiritum Sanctum tuum de altissimis, et sic correctae sint semitae eorum qui sunt in terris, et quae placent didicerint homines; nam per sapientiam sanati sunt quicumque placuerant tibi, Domine, a principio. » Sap. ix, 4 et seq. Unde vi, 10, mira sapientiae facinora per Adamum, Loth, Joseph, Moesem et Hebraeos edita deprecatur. « Haec (sapientia), ait, illum qui primus formatus est a Deo pater orbis terrarum (Adamum) cum solus creatus esset, custodivit, et eduxit illum a delicto suo, et dedit illi virtutem continendi omnia; et vers. 6: « Haec justum (Loth) a percutibus impiis liberavit fugientem, descendente igne in Pentapolim, » et vers. 10: « Haec profugum irae fratris (Jacob fugientem Esau) justum deduxit per vias rectas, et ostendit illi regnum Dei, et dedit illi scientiam Sanctorum: honestavit illum in laboribus, et complevit labores illius, etc., ut vince-ret, et sciret quoniam omnium potentior est sapientia; » et vers. 13: « Haec venditum justum (Joseph) non dereliquit, sed a peccatoribus liberavit eum, descenditque cum illo in foveam, et in vinculis non dereliquit illum, donec afferret illi sceptrum regni et potentiam adversus eos, qui eum deprimebant, et mendoaes ostendit qui macularunt illi, » et dedit illi claritatem aeternam. Haec populum justum (Israelitis) et semen sine querela, liberavit a nationibus (Aegyptiis) qui illum deprimebant. Intravit in animam servi Dei (Moyseis), et stetit contra reges horrendos in portentis et signis, » etc.

Ita hanc sapientiam a Deo petit et impetravit Antonius, de quo S. Athanasius in ejus Vita: « Erat, ait, valde sapiens, et hoc in se mirabile habebat, quia cum litteras non didicisset, ingeniosissimus et prudentissimus, immobilis et mansuetus erat. Venerunt ad eum Gentiles Philosophi, putantes se eum posse decipere, quibus ille: Si ad

stultum venistis, superfluum est labor vester: et autem putatis me esse sapientem, imitantium quod probatis. Si ego ad vos venissem, vos imitaretis, sed quia vos ad me quasi ad sapientem venistis, estote sicut ego sum, Christiani. Philosophi mirati sunt acumen ingenii. » Rursus Antonius interrogavit eos: « Quid prius sensus, an litterae? et quid cujus exordium? sensusne ex litteris, an litterae oriuntur ex sensu? Illis asserentibus quod sensus esset auctor et inventor litterarum, inquit: Igitur cui sensus inchoamus est, hic litteras non requirit, » q. d. Talis ego sum litterarum expertus, sed theodidactos.

Sic S. Ambrosius, ait Paulinus in ejus Vita, « cum XLIII Psalmum diceret, me exipiente et vidente, subito in modum scuti brevis ignis (index Spiritus Sancti) caput ejus cooperuit, atque paulatim per os ejus tanquam in domum habitator ingressus est: post quae facta est facies ejus quasi nix. »

Rupertus Tuitiensis Abbas, lib. XII *Math.*, objectionibus sibi: Qui sunt patres et magistri tui? respondet: « Hoc profiteor, quia visitatio ab Altissimo melior mihi est, quam decem patres et magistri; loquor ad scribendum, quidquid ille monitor suggerit. »

S. Thomas Aquinas palam professus est, se suam sapientiam magis oratione infusam, quam studio acquisitam oculis accepisse.

S. Ephrem orans dicensque: « Largire, Domine, flumina gratiae tuae, » ab angelis in visu accepit librum, cum eoque celestem sapientiam et faciendam, adeo ut, quantumvis ei perpetui quasi verborum fontes supplerent, rebus tamen quam mente conceperat explicandis, pares nequaquam essent. Siquidem doctrinae profunditas et cogitationum celeritas linguam ipsis absorbebat, ut sensa animi efferre nequiret, ait Nyssenensis in ejus Vita.

S. Equitius sapienter et ardentem praedicans, rogatus unde hoc haberet? respondit: « Quadam nocte speciosus mihi per visionem juvenis astitit, atque in lingua mea medicinale ferramentum, id est phlebotomum, posuit, dicens: Ecce posui verba mea in ore tuo, egredere ad praedicandum. Atque ex illo die etiam cum voluero, de Deo facere non possum, » ut refert S. Gregorius, lib. II *Dialog.*, cap. iv.

S. Ignatius, fundator Societatis nostrae, Minoresse orans, ita in Deum abruptus est, ut Trinitatis ipsius nomen augustissimum cerneret distinctum personis, unum essentia, adeo ut, licet litterarum ignarus, non dubitaret librum *De Trinitate* describere, indeque miro rerum celestium sensu afficiebatur, quoties S. Trinitati sacra perageret. Oblatus quoque est ejus modis modus ipse, quae in hujus universitatis molitione summus ille rerum opifex tenuit. Praeterea sacrificium Missae audiens, dum a sacerdote de more hostia salutaris attollitur, apertissime vidit illa specie Christum

Deum et hominem verissime contineri, ait Mafieus in ejus Vita, lib. I, cap. vii.

S. Trudo illustri prosapia in Belgis ortus, vocit Deo, si Christo opitulante, sacras didicisset litteras, se in fundo suo ecclesiam aedificaturum, illicque Domino perpetuo servituum. Missus ergo a Deo ad eum angelus: « Noveris, inquit, frater, ea vota quae Christo nuncupasti, ei esse grata, nec dubites quin quod praeveniens tibi aspiravit, etiam sit prosecutus, et affectum perducaturus in effectum. Ille, inquam, sapientia sua imbuet cor tuum, et erudiet te praecipulis suis, et legem suam inscribet pectori tuo. » Ita Notgerus, Episcopus Leodimensis, anno Christi 880, in Vita S. Remacli, cap. vi.

Illustrate est quod de se scribit S. Justinus philosophus et martyr, *Dial. contra Tryphonem*, nimirum cum sapientiae studiosus pervagatus esset omnes Philosophorum scholas et sectas, frustra quae eam apud Pythagoricos, Platonicos, Peripateticos requisisset, a sene quodam ignoto audisse, illam non nisi in schola Christi reperiri. « Tu ergo, ait, votis et precibus tibi ante omnia lucis portas aperiri opta: neque enim ab aliquibus perspicimur aut intelliguntur, praeterquam si Deus et Christus eis concesserint intelligentiam. » Quare conversus ad Christum, eumque invocans, tantam sapientiam quantam in libris suis ostendit, consecutus est.

Praclare Philo, lib. *De Praemiis et penis*: « Solum, inquit, hunc visibilem, num alia re quam sole ipso adjuti cernimus? Lucis aspectum nonne luci debemus? Ad eundem sane modum Deus per seipsum illustrat sui notitiam, cooperante nemine, quod ea res excedat vires omnium. » Et S. Augustinus, lib. IV *Confess.*, cap. xvi: « Scis tu, Domine, quia et celeritas intelligendi et discernendi acumen donum tuum est. » Idem *Solitog.*, cap. v: « Semper caecus fuissem nisi tu me illuminasses. »

QUI DAT OMNIBUS. — Haec dos propria est Deo, ut det omnibus omnia, et a nemine quidquam recipiat, ideoque hebraice vocatur *Saddai*, id est *mamneus, cornucopia*, uti fuisit dixi *Genes.* xvii, 2. Unde Deus nonnullis a dando dicitur, aut potius agnoscitur. Hoc est quod ait *Psaltes*; *Psal.* xv, vers. 1: « Dixi Domino: Deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non egess. » Deus enim est quasi pelagus bonorum omnium redundans et exestans, quod in omnia vicina sese largissime effundit. Vere Thomas Anglicus: « Deus, ait, dat primo liberaliter, non vendit, sicut multi. » *Secundo*, « dat generaliter, non uni, sed omnibus. » *Tertio*, « dat abundanter, non parce. » *Quarto*, « dat curialiter, vulgo *cortesemente*, » quia non improprietat. « Erubescat ergo humana pigris: plus paratus est Deus dare, quam nos accipere, » ait idem ex S. Augustino. Erubescat ergo humana ingratitude et avaritia, quae Deo tam se liberali, tam parce et avaro ejus obsequio

se suaque impendit. Propria ergo natura et indoles Dei est; dare, ut docet S. Thomas, lib. I *Contra Gentes*, cap. xxxix, ubi asserit liberalitatem esse virtutem maxime propriam Dei, quia solus se largiter communicat, quasi fons bonitatis. Et S. Augustinus, tract. 13 in *Joan.*: « Deus, inquit, tibi totum est. Si esuris, panis tuus est; si sitis, aqua tibi est; si in tenebris, lumen; si nudus, immortalitas tibi vestis est. » Et S. Bernardus, serm. 3 *De Circumcis.*: « Totus, ait, mihi datus, et totus in meos meos expensus. »

Simili, sed longe exiliori de causa, nimirum ob reddita sibi praedia prius crepta, Virgilius Augustum Caesarem adulando vocat facitque deum, *Ecloga* 1:

O Meliboe, Deus nobis haec etia fecit,
Namque erit ille mihi semper Deus, illius aram
Saepo tener nostris ab ovibus imbuet agnas.

Et Cicero P. Lentulum vocat deum, id est, servatorem suae vite: sic enim ait, post reditum ad Quirites: « P. Lentulus consul, parens, deus, salus nostrae vite, fortune, memoris, nominis. » Praclare Doctus, lib. III:

Unus enim rerum pater est,
Unus cuncta ministrat
Ille dedit Phoebo radios,
Dedit et cetera laurae.
Ille homines etiam terra
Dedit, et sidera caelo.
Quem, quia respicit omnia solus,
Verum possis dicere solem.

Et S. Bernardus, serm. 16 in *Cant.*: « Verus, ait, beneficus est, dans affluenter et non improperans: non improprietat dona, quia dona sunt; et beneficia sua mihi dedit, non vendidit. »

AFFLUENTER. — Graece ἀφ᾽ ἑαυτοῦ, id est, simpliciter. Suspiciuntur aliqui Interpretem Nostrum legisse ἀποδοῦναι, vel ἀποδοῦναι, id est diviter, copiose, largiter, affluenter, quia simpliciter in Scriptura cum de dando agitur, significat dandi liberalitatem, affluentiam, magnificentiam, ut patet II *Corinth.* viii, 2: « Altissima paupertas eorum abundavit in divitiis simplicitatis eorum; » et cap. ix, vers. 11: « Ut in omnibus locupletati, abundetis in omnem simplicitatem; » *Rom.* xii, 8: « Qui tribuit, tribuat in simplicitate, » id est, simpliciter, sine restrictione, copiose, largiter: vide ibi dicta. Alludit S. Jacobus ad illud inventivatum et promissum Christi: « Si quis sitit, veniat ad me, et bibat. Qui credit in me, sicut dicit Scriptura, flumina de ventre ejus fluent aquae vivae. Hoc autem dixit de Spiritu, quem accepturi erant credentes in eum, » *Joan.* vii, 38.

Nota primo: In Deo est infinita propensio et amor se communicandi, quae provenit ex infinita perfectione et plenitudine essentiae suae, quae tanta est, ut in aliis se effundere gestiat; et quantumcumque aliis impertiat, nihil ipse sua de plenitudine amittit. Hinc primo, ad intra propendit

naturaliter et intime ad communionem sui infundit; sicut res creatae et corporeae propendunt ut se communicent, generando sibi similia. Verum quia id quod infinitum est, multiplicari nequit, ideoque divina essentia non se communicat generando aliam sibi similem numero distinctam, uti facit homo et animalia; sed largiendo seipsam, et velut replicando, ita ut eadem numero simplicissima essentia divina sit in tribus distinctis numero personis, patre, Filio et Spiritu Sancto.

Secundo, ad extra propendit ut infinite se suae quae bona communicet creaturis, praesertim rationalibus, puta angelis et hominibus. Nam, ut ait Nazianzenus: «Sicut in rebus sensibilibus est sol, ita in intelligibilibus est Deus.» Sicut ergo sol ubique radios suos spargit, ut omnia illuminet, calefaciat, vivificet, fecundet: ita Deus radios beneficentiae suae in omnes et omnia, praesertim angelos et homines spargit, ut eos luce sapientiae suae illuminet, indeque sui amore inflammet, vitaeque gratiae et gloriae vivificet, ut et ipsi aliam eandem impertiant. Quocirca S. Dionysius *De Divin. Nomina*, cap. iv, part. I, ait amorem divinum esse vim motricem et sursum trahentem in Deum, qui solus est ipsum per se pulchrum et bonum. Hujus amoris, beneficentiae et communicationis evidentiia iudicia et effectus sunt, Verbi aeterni ad homines docendos et salvandos incarnatione, praedicatione, miracula, passio, mors, Sacramenta, missio Spiritus Sancti, cura singularis totius Ecclesiae et singulorum fidelium. In incarnatione enim seipsum totum et omnia viscera sua effudit in nos, juxta illud Zachariae: «Per viscera misericordiae Dei nostri, in quibus visitavit nos oriens ex alto,» *Luce* I, 78.

Rursum in justificatione et sanctificatione eisque, Deus non tantum se animae communicat per gratiam, charitatem et virtutes; sed etiam per seipsum: reipsa enim dat Spiritum Sanctum, et cum eo ceteras personas divinas, juxta illud: «Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum Sanctum, qui datus est nobis,» *Rom.* V, 5; et: «Si quis diligit me, sermonem meum servabit, et Pater meus diligit eum: et ad eum venimus, et mansionem apud eum faciemus,» *Joan.* cap. XII, vers. 23. Quocirca haec sui communicatione iustum ad se elevat, in se transformat facitque divinum; praesertim eos qui se totos dedunt Deo, illique vacent. Amor enim divinus facit exstasim et excessum amantis a seipso, ut illum in amatum transferat, et illi artissime uniat, unumque cum illo efficiat, ut in eo vivat, sentiat, gaudet, quasi illi incorporatus. Amans enim Deum prorsus a seipso deficiens in Deum transit, et velut coalescit, nihil aliud cogitans, intelligens aut sentiens praeter Deum, nihil aliud appetens aut desiderans, nulla alia re gaudens quam bonis Dei. Qui sic adheret Deo, unus efficitur spiritus: quia seipsum exiit, et Deum induit, perinde ac si in divinam naturam transformatus esset. Quocirca

totus cogitatione et affectu est in Deo, uti ei precatur Christus, *Joan.* XVII, 11: «Pater sancte, serva eos in nomine tuo quos dedisti mihi, ut sint unum sicut et nos.» Et vers. 21: «Ut omnes unum sint, sicut in Pater in me, et ego in te, ut et ipsi in nobis unum sint.» Ratio est, quia bonum est sui communicativum et diffusivum. Si ergo sit summum bonum, uti est Deus, summe se communicabit et diffundet: haec enim boni et summi boni est natura et indoles. «Deus, inquit S. Leo, serm. 2 *De Nativitate*, cujus natura bonitas, cujus voluntas potentia, cujus opus misericordia est.»

Nota *secundo*: Haec beneficentiae Dei largitas et affluentia ingens est, et admiranda ex quinque capitibus, ut recte notat noster Lessius, lib. IX *De Attributis divinis*, cap. IV. *Primum* est, majestas amantis et largientis. Quid enim majus et magnificentius Deo, qui tantum (imo infinites amplius) transcendit omnes angelos et homines, quantum caelum transcendit terram, quae respectu vastitatis caeli se habet ut centrum et punctum. *Secundum* est, conditio eorum in quo se suae effundit; qui si naturam spectes, sunt homines, infirmi inter creaturas rationales (sicut enim materia prima est infirma inter res corporeas, ita anima est infirma inter res spirituales). Si qualitate animae consideres, sunt peccatores, inimici, superbi, ingrati, carnales, inepti ad omne bonum, prout ad omne malum; si corporis, sunt mortales, morbidi, viles, sordidi, putidi, mox futuri esca vermium, ut merito exclamant *Psalm.* *Psalm.* VII: «Quid est homo, quod memor es ejus? aut filius hominis, quoniam visitas eum?» *Tertium* est, bonum ingens et multiplex quod illis partim confert, partim offert. Homini enim dedit animam rationalem creatam ad sui imaginem, gratiam, promissionem gloriae, angelicam custodiam, totam mundi machinam, denique Unigenitum suum. «Nam sic Deus dilexit mundum, ut Filium suum unigenitum daret, ut omnis qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitam aeternam,» *Joan.* cap. III, vers. 16. Quae verba si expandatur, singula magnam habent emphasisim, novamque Dei beneficentiam significant. Quocirca *Psalm.* *Psalm.* XXXIII, 6: «Accedite, ait, ad eum, et illuminamini, et facies vestrae non confundentur.» *Quartum* est, finis ob quem confert, qui est, ut homini bene sit, non Deo: Deus enim de homine nullum lucrum, nullum commodum expectat vel accipit.

Quantum est, modus quo se communicat et effundit, qui est multiplex. *Primum*, quod se communicat nobis, non tanquam servis, sed quasi filiis, quos instituit suos heredes et coheredes Christi. *Secundum*, quod benignitatis divina ingenium sit demittere se ad infirma, curare infirma, colligere abjecta, attollere humilia, et ubi major est inopia, ibi magis opes suas erogare et opem ferre. Quocirca S. Bernardus, lib. V *De Consideratione*, cap. XI, ita Deum definit, aut potius Dei affluentiam circumscribit: «Quid est Deus? voluntas

omnipotens, benevolentissima virtus, lumen aeternum, incommutabilis ratio, summa bealudo, creans mentes ad se participandum, vivificans ad sentiendum, alliciens ad appetendum, dilatans ad capiendum, justificans ad promerendum, accendens ad zelum, focundans ad fructum, dirigens ad aequitatem, formans ad benevolentiam, moderans ad sapientiam, roborans ad virtutem, visitans ad consolationem, illuminans ad cognitionem, perpetuus ad immortalitatem, implens ad felicitatem, circumdans ad securitatem.» *Tertius*, quod sese communicet saepe antequam rogetur, uti patet in omnibus gratiis praeventibus, quodque iis moveat nos ad postulandum subsequentes. Nemo enim potest orare Deum eo modo quo oportet, nisi ad id moveatur a gratia Spiritus Sancti, uti passim docet S. Augustinus et Concilium Arausicum, imo S. Paulus, *Rom.* VII, 26. Rursum quod rogatus, plus det quam rogetur, juxta id quod orans proficitur Ecclesia: «Deus qui abundantia pietatis tuae merita supplicium excedis et vota.» Et S. Ambrosius in *Luce* XXII, 42, recte a Jheronimo in cruce tantum petisse, ac dixisse: «Domine, memento mei cum veneris in regnum tuum;» Christum vero longe plus ei praestitisse, dicendo: «Hodie mecum eris in paradiso. Nam uberior, inquit, est gratia quam precatio; semper enim Dominus plus tribuit quam rogatur.» Ita Ezechias petit a Deo sanitatem, sed Deus cum illa adiecit ei quinquaginta annos vitae, et victoriam miraculosam cassis 488 millibus Assyriorum, *Isaia* XLV, VIII. Salomon petit sapientiam, sed Deus cum ea dedit illi ingentes opes et gloriam, *III Reg.* III. Daniel petit liberationem populi e captivitate Babyloica; sed Deus dedit illi oraculum et promissum de adventu Messiae ad redimendum totum mundum e captivitate diaboli, *Daniel.* IX, 24. David petit filium; sed Deus praestitit ei Messiam: illum enim ei promisit, fecitque ex eo nasci, *II Reg.* VII, 12, et *Psalm.* LXXXVIII, 4. *Quartus*, quod sua dona conferat saepe in eos, quos praesertim fore ingratos, imo in impios, infideles, haereticos, atheos, blasphemos et reprobos, juxta illud Christi: «Diligite inimicos vestros, benefacite his qui oderunt vos, etc., ut sitis filii Patris vestri qui in caelis est, qui solem suum oriri facit super bonos et malos, et pluit super justos et injustos,» *Matth.* V, 44.

Moraliter discamus hic *primo*, liberales esse in Deum liberaliter ei serviendo, cum ipse tam liberaliter sit in nos, quia eo vicissim liberaliorem in nos jugiter experiemur. Certat enim ipse nobiscum, et cum sit liberalissimus, non patitur se liberalitate nostra vinci. Hoc est quod promisit per *Isaiam*, cap. LXVI, vers. 11: «Ut sugatis et replemini ab ubere consolationis ejus: ut mulgeatis et deliciis affluatis ab omnimoda gloria ejus. Quia haec dicit Dominus: Ecce ego declinabo super eam quasi fluvium, et quasi torrentem inundantem gloriam gentium, quam sugatis; ad ubera

portabimini, et super genua blandientur vobis. Quomodo si cui mater blandiatur, ita ego consolabor vos.» Praeclare Nazianzenus, orat. *de Amore pauperum*: «Nihil, ait, tam divinum homo habet, quam de aliis bene mereri. Fac calamitoso sis Deus, Dei misericordiam imitando.» Et Nyssenus *de Pauper. amandis*: «Beneficentia, inquit, est omnium laudatarum virtutum praestantissima. Haec est felicitatis comes. Haec assidet Deo, et magna est cum ipso necessitudine conjuncta,» uti ipsamet per visum apparet S. Joanni Elemeosynario, incitans eum ad eleemosynam, affirmavit. Quin et Seneca, lib. III *De Beneficiis*, cap. XXV: «Qui dat, ait, beneficia, deos imitatur; qui repetit, feneratorum.»

Hinc *secundo*, cum Deo in se nihil reddere possimus, reddamus ei idipsum in sua imagine, puta in proximis nostris, ut in eos liberaliter sapientiam, gratiam ceteraque bona quae a Deo accipimus, effundamus: ideo enim ea ille nobis dedit, tanto plura daturus, quo plus in alios effundemus. Sicut enim fontes quo plus effluunt, eo plus affluunt: si enim non efflueret aqua, nova non afflueret; prior eam canalem occuparet, et affluentem excluderet: ita prorsus se res habet in doctore, praedicatione, eleemosynario, etc., ut quo plus dat proximo, eo plus recipiat a se, uti ex S. Paulo et Basilio docuit *II Corinth.* IX, 8 et seq.

Tertio, imitemur Deum, ut petenti simplicem deus duplum. Sic Christus petentibus sanitatem corporis, addidit et animae; de quo proinde S. Petrus *Actor.* X, 38: «Qui pertransiit, inquit, benefacendo et sanando omnes oppressos a diabolo.» Unde Christi et Pauli axioma fuit: «Beatus est magis dare quam accipere,» *Actor.* XX, 35. Vide ibi dicta.

Hujus rei illustria exempla dederunt Gentiles: pudeat Christianos, si eos non superent, sed ab eis liberalitate se superari patiantur. Ita Plato Diogeni paululum vini et caricorum petenti integrum lagenam vino plenam misit. Sed Diogenes more suo cynicas, id est caninas, ei egit gratias dicens: «Cum interrogaris, quot sint duo et duo? respondes viginti: ita non secundum ea quae rogaris das, nec ad ea quae interrogaris respondes;» uti refert Laertius, lib. VI, cap. I, qui et addit Diogenem dicere solitum, manus non esse porrigendas amicis complicatis digitis, sed explicatis et liberalibus. Demosthenes rogatus, quid Deo simile haberent homines? respondit: «bene facere;» ita Maximus, *serm.* 8. Cicero, orat. *pro Ligario*: «Homines, inquit, ad deos nulla re propius accedunt, quam dando. Nihil habet fortuna tua majus, quam ut possis, nec natura melius, quam ut velis servare quamplurimos.» Anaxilaus rogatus, quid in tyrannide esset felicissimum? respondit: «In conferendis beneficiis nunquam vincit;» ita Stobaeus, *serm.* 46. Cyrus, Persarum rex, ornamenta ad se missa distribuit in amicos, nihil sibi reser-

vans. Rogatus cur? «Ornatus, inquit, amicorum, ornatus meus est;» ita Maximus, *serm.* 6. Dionysius ad filium ingressus, videns copiam vasorum ureorum: «Non est, inquit, in te regius animus, qui his poculis qua a me tam multa accepisti, neminem tibi amicum feceris;» ita Plutarchus in *Regum Apophtheg.* Alexander Magnus rogatus, ubinam suos thesauros haberet? amicos ostendens, ait: «In his scriniis;» ita Maximus, *serm.* 6. Idem omnia in amicos distribuens, rogatus a Perillo, quid regi sperasset? respondit: «Spes acquirendi majora.» Idem cuidam donans urbem, cum ille diceret, id non convenire fortunæ suæ, respondit Alexander: «Non quero quid te accipere, sed quid me, qui rex sum, dare deceat.» Idem Perillo pro dote filiarum postulanti decem talenta, jussit dari quinquaginta, dicens: «Tibi quidem satis est tantum accipere, mihi vero non satis est tantum dare;» ita Plutarchus in *Regum Apophth.*, qui et addidit Alexandrum Xenocrati quinquaginta talenta misisse, ut ea suis amicis elargiretur. «Nam mihi, inquit, vix Darii opes in amicos successerunt.» Idem rogatus: «Quis esset rex optimus? Qui amicos, inquit, muneribus retinet, et inimicos beneficiis reconciliat;» ita Maximus, *serm.* 9. *De Magistratu.* Hinc liberalitatem ab Alexandro didicit ejus dux Ptolemæus Lagi, primus post eum Aegypti rex, qui amicos suos locupletabat, dicens: «Melius est ditare, quam ditescere, teste Aeliano, lib. XIII *Variæ Hist.* Antonius triumphans cum Lepido a Augusto, adeo in donis erat profusus, ut dicitaret amplitudinem imperii Romani non per ea quæ acciperet, sed per ea quæ daret illustrari, ait Plutarchus in ejus Vita.

Verum Christiani heroes hæc in re longe superarunt Gentiles. Nota est omnibus profusa munificentia S. Joannis Patriarchæ Alexandrini, qui inde cognomen tulit Eleemosynarii. Experientia enim continua didicerat, se cum duplum daret, quadruplum recipere.

Et S. Paulini Nolani Episcopi, qui viduæ petenti stipem, pariterque lytri ad redimendum filium, semetipsum, quantum quantus erat, pro filio in servitum Wandalis tradidit, ideoque meruit omnes Nolanos, cives suos, secum a servitute liberare.

Memorabilis quoque fuit liberalitas Adriani II Pontificis, qui ingenti turba peregrinorum conflante, cum œconomus diceret se non habere tantam, ut vel denarium singulis erogaret, quadraginta enim denarios duntaxat habebat: «Virtute, inquit, Christi, qui de quinque panibus et duobus piscibus quique millia hominum satiavit, non singulis singulos, sed ternos singulis denarios erogabo.» Dixit et fecit, ac superfluum sex denarii. Tum ad œconomum conversus: «Vides, inquit, quam largus et suavis sit omnipotentissimus Dominus, qui quadragenariam quantitatem nummorum et fratribus nostris per ternos distribuit, et mihi ternos, et tibi ternos æqua sorte

servavit;» ita ex Anastasio Bibliothecario Baronius tom. X, anno Christi 807.

Et non improperat, — non exprobrat, dicens: Tu in meo es ere, tu mihi debes animam, hoc ego beneficium in te immerentem contuli, plura dedi quam merebaris, etc. exprobratio enim beneficii est tinea et ærugo liberalitatis, quæ omnem ejus gratiam exsugit, omnem ejus colorem et speciem deformat et decolorat. Unde monet Sapiens *Eccli.* XII, vers. 28, ut caveas «ab amicis deservionibus improperii, et cum dederis, ne improperes.» Et cap. XVIII, vers. 18: «Stultus acriter improperabit, et datus *(Sine)*, id est datio, donatio) indisciplinatus tabescere facit oculos;» quia cum cui dedit, contristat et pudescit suis improperis, impudentia et duritie; et cap. XX, vers. 14: «Datus insipientis, non erit utilis tibi: oculi enim illius septemplex sunt,» id est, multiplex, *q. d.* Multipliciter oculos in te facti et nictu significat, se plus a te expectare quam dederit. «Exigua dabit, et multa improperabit: et apertio oris illius inflammatio est,» id est cholera, *q. d.* Tibi dure, asperæ, cholericæ loqueretur, græce ἀκρίβειον ἐστὶν ἀντὶ τῆς χολῆς, id est, aperiet os suum ut præco, vociferabitur ut præco, ubique preconizabit suum beneficium, et tuam indignitatem, vel ingratitude. In quem intorqueret Democritus suum illud spiculum: «Male peras, quia gratias virgines, meretrices effecisti:» de quo Maximus *serm.* 8.

Quocirca sapienter Chilon Lacedæmonius dicebat: «Dati beneficii decere oblivisci, accepti autem meminisse,» teste Laertio, lib. I, cap. IV.

Alexander Magnus vero regium esse dicebat, a quibus male audias, in eos sæpe et multum conferre, teste Pontano, cap. XXX *De liberalitate.*

Ex adverso Aristoteles Cyrenensis asserbat, «non oportere beneficium oblatum a quoquam recipere. Aut enim, ut rependere possit, molestias habiturum: aut si non referat, ingratum auditurum;» ita Aelianus, lib. X.

Huc spectat cavillus Antigoni, quem refert Seneca, lib. II *De Beneficiis*, cap. XVII: «Ab Antigono, inquit, Cynicus petiit talentam; respondit, plus esse quam quod Cynicus petere deberet. Repulsus, petiit denarium; respondit, minus esse quam quod regem deceret dare. Turpissima est ejusmodi cavillatio. Invenit quomodo neutrum daret: in denario regem, in talento Cynicum repexit, cum posset et denarium tanquam Cynico dare, et talentum tanquam regem.» Idem Seneca ibidem cap. X: «Hæc, ait, beneficii inter duos lex est: alter statim olivisci debet dari, alter accepti nunquam. Lacerat animum et premit frequens meritorum commemoratio;» et cap. XI: «Quotiesquæ dies: Ego te servavi, ego te eripui morti? etc. Admonitio tædium facit, exprobratio odium;» et cap. XIV: «O superbia magna fortunæ! o stultissimum malum! ut a te nihil juvat accipere, ut omne beneficium in injuriam convertis, quidquid

das corrumpis.» Deus ergo cum sit liberalissimus, nemini exprobrat donum, quod scilicet nimis, vel plus dederit quam homo mereatur, si dono suo uti, ponere et sancte vivere velit, uti videmus in Saulo, Magdalena, Petro, etc. Exprobrat tamen impio ingratitude, quod tot beneficiis affectus, maleficia Deo rependat, iisque cum Dei beneficentia certet, ac in improbitate sua durus et obstinatus persistat. Talis exprobratio Dei est, *Micheæ* IV, 3: «Popule meus, quid feci tibi?» etc. *Jeremie* II, 4; *Isaia* I, 2, et seq. Sic in die iudicii Deus exprobrabit reprobis, quod gratia sua abusi sint ad suam perniciem et damnationem, ut patet ex parabola debentis decem millia talentorum, et exigentis a conservo centum denarios, *Matth.* XVIII, 24.

ET BARITER II. — Si videlicet petet pro se, necessaria ad salutem, pie et perseveranter. Hæc enim quatuor condiciones si habeat oratio, certo impetrabit id quod petit, ait D. Thomas, II, *Quæst.* LXXXIII, art. 13, ad 2, qui et addit ex S. Augustino in *Sentent.*, *Sent.* 212: «Fideliter supplicans Deo, ait, pro necessitatibus hujus vite, et misericorditer auditur, et misericorditer non auditur. Quid enim infirmo sit utile, magis novit medicus quam ægrotus. Et propter hoc etiam Paulus non fuit exauditus, petens amoveri stimulum carnis, qui non expeditabat.» Et S. Basilus, *serm.* *De orando Deum*. «Ideo, ait, quandoque petis, et non accipis, quia perperam postulasti, vel leniter, vel infideliter, vel non conferentia tibi, vel destitisti.» Quocirca Plato in *Secundo Alcibiade* hunc orandi modum assignat: «Deus opt. max. optima quidem nobis voventibus, et non voventibus, tribue, mala autem poscentibus quoque abesse jube.» Nam, ut ait S. Bernardus, *serm.* *Contra vitium ingratitude*: «Sæpe misericordie est, subtrahere misericordiam; quemadmodum ire et indignitatis, misericordiam exhibere.» Et S. Gregorius, lib. XV *Moral.*, cap. XII: «Majoris, ait, iracundie est cum hoc tribuitur, quod male desideratur, atque inde repentina ulio sequitur, quia hoc quoque obtinuit quod Deo irascente concupivit.» Beneficium ergo tunc negare, non maleficium, sed beneficium est: sicut parentes benigne negant cultros pueris poscentibus, ne iis se lædant: iis enim dare beneficium quod postulant, esset eis «agens facere maleficium.»

6. POSTULET AUTEM IN FIDE NIHIL HESITANS. — «Fides» hic tripliciter sumitur, vel potius tria complectitur, quæ in oratione poscit S. Jacobus: *Primo*, fidem proprie dictam; *secundo*, fiduciam, sive spem certam; *tertio*, credulitatem et firmam persuasionem obtinendi quod petimus. Hinc triplici fidei opponitur hesitatio pariter triplex: *prima*, est hesitatio in fide, quæ est incredulitas et infidelitas: dubitans enim in fide, si in dubitatione sit pertinax, est infidelis et hereticus. *Secundo*, est hesitatio in fiducia, quæ est diffidentia vel desperatio. *Tertia*, est hesitatio in credulitate,

quæ est dubitatio, aut opinio et persuasio non obtinendi id quod petimus.

Primo ergo S. Jacobus ad orationem requirit fidem proprie dictam, non tantum generalem de Dei omnipotentia, providentia, munificentia, veritate, paterna cura et amore erga nos, quod scilicet ut Deus possit, et ut pater velit, nobis quasi filiis suis beneficare; sed et particularem, quod scilicet id quod petimus, dabit nobis, si id expedit. Idipsum enim ipse promisit, qui mentiri, falli, aut fallere nequit, dicens: «Omnia quæcumque orantes petitis, credite quia accipietis, et eveniet vobis, *Marci* XI, 37; *Matthæi* XXI, 21, et alibi sæpe. Credimus enim fide divina Deum in promissis esse fidelem, ac proinde eum nobis id quod in oratione petimus, daturum, utpote cum idipsum promiserit, qui, ut seipsum negare nequit, ita nec promissa sua violare. Hinc fidem passim exegit Christus ab iis qui posebant sanitatem, ut a cæcis, *Matth.* IX, 28: «Credite, inquit, quia hoc possum facere vobis;» cumque responderent: «Uti que Domine,» audiverit: «Secundum fidem vestram fiat vobis. Et aperti sunt oculi eorum.» Dices: Ergo vera est fides specialis hereticorum, qua se credunt justos, prædestinatos et infallibiliter salvandos. Cum enim petant a Deo justitiam, salutem et gloriam, utique hæc a Deo assequuntur: Deus enim promisit se præstaturum quidquid ab eo petimus. Respondeo: Promissio hæc Dei non est absoluta, sed conditionata, si videlicet oremus et petamus eo modo quo oportet, puta cum debita fide, humilitate, puritate, reverentia, devotione, perseverantia, etc. Ignoramus autem et incerti sumus, an has in oratione condiciones præstemus; ac proinde pariter incerti sumus an justitiam et salutem quam petimus, si sumus obtenturi.

Secundo, fides hæc, ut docet S. Cyrillus, *catech.* 3, poscit pariter fiduciam: unde Apostolus fidem definiens, *Hebr.* XI, 1, ait, quod ipsa sit «substantia rerum sperandarum,» fides enim omnipotentis et fidelitatis Dei in præstandis promissis, est substantia, id est, basis et fulcrum spei et rerum sperandarum. Hoc est quod ait S. Augustinus, *serm.* 36 *De Verbis Domini*: «Si fides deficit, oratio perit. Unde et Apostolus, cum ad orandum exhortaretur, ait: Omnis quicumque ire vocaverit nomen Domini, salvus erit; ut ostendat fidem esse fontem orationis (ac consequenter et spei, quæ est mater orationis; nemo enim orat, nisi qui sperat se accepturum); nec posse ire rivum, ubi caput aquæ, sicaretur, adjunxit: Quomodo invocabunt in quem non crediderunt? Hanc fiduciam pariter posposcit Christus, ut a paralytico, *Matth.* IX, 2: «Confide, fili, remittuntur tibi peccata tua;» et ab hæmorrhœisa, vers. 22: «Confide, filia, fides tua te salvam fecit.» Vides hic, ut Christus cum fide poseat confidentiam, quam parit fides quasi mater filiam. Unde S. Thomas, III, *Quæst.* LXXXII, art. 13.

ad 3 : « Oratio, inquit, efficaciam merendi habet a charitate, at vero efficaciam impetrandi a fide et fiducia, » ut ait hic S. Jacobus. Porro certitudo spei nequit esse tanta, quanta est fidei : « Quod enim videt quis, » per fidem divinam, « quid sperat ? » ait Paulus, *Rom. viii*, 24. Unde S. Chrysostomus, imo Apostolus *ad Hebr.* vi, 18 et 19, fidem assimilat columbae domum sustentanti : hæc enim sustentatio est firmissima ; spem vero anchoræ, quæ navim in fluctibus sustentat, sed ita, ut iis jactetur et fluctuet : sic enim et spes nostra inter fluctus timoris et confidentiæ jactatur et fluctuat. Verum quo major est fides, eo majorem gignit spem ; et quo major est spes, eo validior est oratio, certiusque impetrat rem postulatam, ut fuit in S. Dominico, qui dietabat se nihil inquam postulasse a Deo, quod non impetrasset, et in S. Thoma Aquinate, qui asserabat se assumptum omne id, quod per intercessionem B. Virginis efflagitasset. Quocirca S. Catharina Senensis in orando hanc spem accebat, dicens : « Domine, non dimittam te, nisi id quod postulo, v. g. conversionem hujus vel illius peccatoris, a te obtinero ; » itaque omnia obtinebat. Porro hæc fiducia oritur partim ex puritate et sanctitate vite, partim ex libertate sanctæ et familiaris Deo conscientiæ, juxta illud I *Joh. iii*, 21 : « Si cor nostrum non reprehenderit nos, fiduciam habemus ad Deum ; et quidquid petierimus, accipiemus ab eo : quoniam mandata ejus custodimus, et ea, quæ sunt placita coram eo, facimus ; » partim et potius ex instinctu Dei, qui orantes animat, et quasi promittit se daturum id, ad quod petendum eos impellit et instigat. Quocirca hic fides magis fiduciam, quam fidem significat. Spei enim et fiduciæ proprius actus est oratio : quare quo major et efficacior est fiducia, eo major et efficacior erit oratio. Unde et in oratione maxime excitanda est fiducia, idque docet hic S. Jacobus, *g. d.* Postulate sapientiam magna certaque fiducia, ita eam certo impetrabitis.

Petes : Cur Deus adeo exigit in oratione spem ? Respondeo primo, quia congruus ordo et dispositio eam poscit : decet enim orantem sperare id quod orat, imo sine spe rite orari nequit ; nemo enim orat id, de quo desperat. Sicut ergo in vase, ut capiat ingentem vini copiam, requiritur ingens capacitas, ita in orantem, ut recipiat ingens donum a Deo, requiritur ingens fiducia. Hæc enim in anima idem est, quod capacitas in vase, ut docet S. Bernardus verbis mox citandis. Secundo, quia spes est quasi fistula et canalus, qui ab homine et terra in cælum ad Deum erigitur, ut per eum defluant et depluant aquæ cælestium gratiarum in ipsum. Sicut ergo aquæ cælestis pluvie nisi in canali recipientiarum, in eumque confluant, difflunt et disperunt : ita et imber gratiarum Dei nisi canali fiduciæ hauriatur et accvetur, in alia quælibet se diffundit et dispergit. Tertio, quia spes et oratio sperans est quasi pecunia, qua

gratiam a Deo emimus : nihil enim aliud ipsi pro ea offerre et dare possumus. Hanc vero spem magni ipse estimat : quia ea ipse summe honoratur. Ea enim profitemur, nos nobis diffidere, eo indigere, ipsumque esse omnipotentem, fidelem, liberalem, imo Deum, patrem, gubernatorem, provisorem nostrum omniumque creaturarum. Sicut ergo mendicus sperans, et laudans opes et liberalitatem divitis, ab eo emendicat, emit et impetrat elemosynam, sic et nos a Deo. Itaque spe, quasi honore Dei, emimus amorem opesque Dei.

Tertio, sicut fides poscit paritque spem et fiduciam, ita spes parit fidem, id est, credulitatem et persuasionem obtinendi id quod petimus. Sic fides subinde sumitur pro credulitate, non divina et certa, sed humana et probabilis, ut *Rom.* cap. xiv, vers. 23 : « Omne quod non est ex fide id est, ex credulitate, puta ex conscientia, quæ dicit et credit hoc illudve sibi licere, v. g. manducare idolothyta, peccatum est, » *g. d.* Quidquid facis contra dictamen et persuasionem conscientiæ, in eo peccas. Quo ergo major est spes in affectu, eo majorem gignit fidem et credulitatem obtinendi in intellectu. Ratio est, quam dat S. Bernardus, *serm. 3 De Amante. Dom.* : « Sola, ait, spes apud te (Domine) miserationis obtinet locum, nec oleum misericordiæ, nisi in vase fiduciæ ponis. » Qui ergo hoc Dei decretum novit, et hanc spei vim, utique ex ea concepit fidem, id est persuasionem obtinendi id quod sperat et postulat.

Fides hæc triplex ad orationem efficacem requiritur. Unde solet eam Deum prius quam donet rem postulatam, postulanti aspirare, ac proinde illa ingens est donum Dei, et quasi certum præsagium rei consequendæ, etiam per miraculum, si opus sit. Hæc est enim fides miraculorum, nimirum fides conjuncta cum certa fiducia divinæ opis ad patrandum miraculum, quam fiduciam parit instinctus Dei thaumaturgum animantis, eique quasi promittentis suam opem ad miraculum, quod patrare tentat, de qua Christus *Matth.* cap. xxi, vers. 22 : « Si habueritis, inquit, fidem, et non hesitaveritis, non solum de ficulnea facietis, sed et si monti huic dixeritis : Tolle, et jacta te in mare ; fiet, et omnia quæcumque petieritis in oratione credentes, accipietis. »

Vult enim Deus nos sibi plane fidere, ut fidere nostra honoremus ejus de nobis paternam curam et providentiam. Quare gaudet se ea vinci, eaque sibi piam quasi vim inferri. Orans enim collectatur cum Deo, sicut Jacob cum angelo, qui eum vincens, ab eo benedictionem accipit, et vocatus est Israel, id est, dominans sibi. *Gen. xxxi*, 28. Ex adverso Deus diffidentiam odit, quasi minus dignæ de se suaque benignitate sententiam. Quocirca Sapiens, cap. i : « Sentite, inquit, in Domino in bonitate, et in simplicitate cordis querite illum, quoniam invenitur ab his qui non tentant illum ; apparet autem eis qui fidem habent

In illum, » græcè *ἐκείνῳ ἀποκρίσεται*, id est, qui non *ἐκρίσθη* ipsi. Unde Cassianus, *Collat.* ix, cap. xxxi, hoc dat signum certum exauditiæ orationis, « si obtinuisse nos in ipsa orationis effusione quod poscimus, senserimus. Tantum enim quis exaudiri atque obtinere merebitur, quantum vel in spei se a Deo, vel Deum crediderit posse præstare. Irretractabilis namque est illa Salvatoris sententia : Quæcumque orantes petitis, credite quia accipietis, et evenient vobis. » Ex adverso, cap. xxxiii : « Pro certo, inquit, non exaudientur se supplicans quisque non dubitet, cum se dubitaverit exaudiri. » Addit deinde varias causas, ob quas exauditur oratio.

Moraliter discite hic mensuram orationis et impetrationis esse fidem et spem : quod certo speras, hoc certo impetrabis : magna spera et postula, magna impetrabis. Quo enim magis dilatas animam per spem, eo illam donorum Dei capaciorem efficit, eo magis Deus eam illis implebit, juxta illud oraculum : « Dilata os tuum, et implebo illud, » *Psal. lxxx*, 11.

Quocirca sapienter S. Bernardus, *serm. 45 in Psalm. xc* : « Sperate in eo, inquit, omnis congregatio populi. Quæcumque enim locum occupaverit pes vester, vester erit : pes vester, utique spes vestra est, et quantumcumque illa processerit, obtinebit : si tamen in Deum tota figatur, ut firma sit, et non titubet. Quid timeat aspidem, aut basiliscum ? quid leonis rugitus, aut draconis sibilos expavescat ? Quoniam in me speravit, liberabo eum. » Idem clarius, *serm. 32 in Cant.*, loquens de Sanctis magnis et magnanimis : « Magna, inquit, audent, quoniam magni sunt, et que audent, obtinent. Magna si quidem fides magna meretur : et quatenus in bonis Domini fiduciam pedem porrexeris, cætenus possidebis. Istiusmodi magnis spiritibus magnus occurrit spondus, et magnificabit facere cum eis. »

Ita Judas Machabeus cum paucis illustres de Antiocho, ejusque maximis copiis habuit victorias ; sed in ultimo prelio videns suos dilabi, contractus spe et animo, dicensque hesitanter : « Eamus contra adversarios nostros, si pugnare poterimus contra eos, » succubuit et occubuit, *i Machab.* ix, 8.

Hæc fiducia pollens Sisois abbas, orans pro Abraham discipulo suo tentato et lapso, fidenter dixit : « Deus, vis non vis, non dimitto te, nisi curaverimus eum. » Et curatus est discipulus, ut habetur in *Vitis Patrum*, lib. vi, cap. iv, num. 14.

Eadem armatus Theodoretus dicebat : « Si cælum terræ adhereret, Theodorus non formidat ; » poposcerat enim a Deo, ut auferretur ab eo formido : ibidem lib. v, cap. vii, num. 6. Plura illustris hujus spei et rei exempla recensui *Jerem.* cap. vii, vers. 8.

Porro hæc non solum justis dicuntur, sed et peccatoribus. His enim, si penitere velint, certa a Deo

venia, gratia et salus (in quibus vera consistit sapientia) promissa est ; ac proinde illi eandem certa fide et spe postulare debent, uti postulavit S. Magdalena, ideoque impetravit dum a Christo audivit : « Fides tua te salvam fecit, vade in pace, » *Luc.* cap. vii, vers. 50. Et paralyticus, dum audivit a Christo : « Confide, fili, remittuntur tibi peccata tua, » *Matth.* ix. Hoc est enim quod passim per Prophetas et mat et promittit : « Convertimini ad me, et ego convertar ad vos. Si impius egerit penitentiam, etc., vita vivet, et non morietur, omnium iniquitatum ejus quas operatus est, non recordabor, » *Ezech.* cap. xviii, vers. 12.

Nihil hesitans, — *μηδὲν ἠεσπόμενος*, id est nihil diducians, nihil disceptans, nihil disquiritans (secum disceptat ac diduciat, ut non plane confidit), nihil ambigens, nihil addubitans, nihil disputans, nihil hesitans : qui enim dubitant, secum ipsi disputant alternantibus sententiis, ut patet in iis qui perplexi sunt, scrupulosi, anxii, metulosi, pusillanimes, melancholici.

Hesitatio ergo hæc, vel inde opponitur, et est incredulitas ; vel potius fiducia obtinendi rem petitam, et est diffidentia. Si sit incredulitas, vocat in dubium Dei potentiam, bonitatem, veritatem, et quod non exaudiet, etiamsi adsint requisita ad orationem. Si sit diffidentia, hesitat et diffidit non potentia et promissionis Dei, sed suis meritis, quod scilicet ob suam indignitatem rem tantam quam petit a Deo, non obtinebit. Diffidentia hæc oritur ex aecidia et pusillanimitate. Sic hesitavit Moses ob populi rebellis indignitatem, dicens : « Nam de petra hæc poterimus vobis aquam ejicere ? » *Num.* xx, 10 ; ideoque multatus est morte in deserto, nec permixtus ingredi terram promissam. Sic hesitavit Petrus videns ventum in mari, ideoque mergi cepit, *Matth.* cap. xiv, vers. 31 ; unde audivit a Christo : « Modice fidei, quare dubitasti ? » Quocirca hesitatio hæc non comprehendit timorem, qui spei conjunctus, moderatus et sanctus est, donumque Dei. Sicut enim Sancti in cæteris actionibus, sic et in oratione habent fiduciam, sed junctam cum timore. Nam ut vulgare habet proverbium : *Spes in nobis est, in Deo cælitus.* Jam varii Sanctorum fuerunt, et sunt Spiritus, et virtutes. Alii enim exercuerunt se et excelluerunt in spiritu timoris, uti S. Ephrem, S. Arsenius et Anachoreta, de quibus Climacus, *gradæ de penitentia*. Alii vero magis exercuerunt se in spiritu fiducia et amoris, uti S. Antonius, cujus hæc erat vox : « Ego Deum meum amo, non timeo. » Hinc factum est, et fit, ut aliqui Sancti in oratione ostendant timorem et metum non obtinendi quod petunt, præsertim si sint res temporales, que anime salutem non tangunt. In his enim sepe Deus fideles non exaudit ad eorum voluntatem, ut exaudiat ad salutem. Sic David cum metu oravit pro vita pueri a se geniti ex Barsabee, dicens :

« Si forte donet cum mihi Dominus. » II Reg. xii, 22; et Ninivite orantur pro venia, non culpe (hanc enim secebat a Deo promissam penitentiam), sed pœnæ et excidii, dicentes : « Quis scit, si convertatur et ignoscet Deus, et reveratur a furore iræ suæ, et non peribimus? » Jona iii, 9. Vide ibi acta.

Verum præstat spiritus spei et amoris spiritui timoris et formidinis : unde quo magis crescit spes et amor, eo magis minuitur motus et timor. Denique « timor non est in charitate, sed perfecta charitas foras mittit timorem : quoniam timor pœnam habet, qui autem timet, non est perfectus in charitate, » I Joana, iv, 18. Significat ergo hic S. Jacobus, orantem potius sperare debere, quam timere, se rem quam petit obtenturum. Unde ait : « Postulet in fide nihil hesitans. » Quare si vis fructuose orare, ante eam in ea excita ingentem fidem et fiduciam, pro eaque Deum invoca dicens cum Apostolis : « Adauge nobis fidem, » Luc. cap. xvii, 5. Et cum patre lunatici : « Credo, Domine, adjuva incredulitatem meam, » Marci ix, 24. Hinc S. Bernardus, serm. 4 De Quadrag., tria vitia et impedimenta orationis consignant, docet primo, eam non debere esse timidam, nec tepidam. « Timida enim oratio, ait, cœlum non penetrat : quia restringit animum timor immoderatus, ut orans non dicam non ascendere, sed ne procedere queat. Tepida vero in ascensu languescit et deficit, eo quod non habeat vigorem. Jam temeraria ascendit, sed resilit : resistit enim ei ; nec tantum non obtinet gratiam, sed et meretur offensam. Quæ vero fidelis, et humilis, et fervens oratio fuerit, cœlum sine dubio penetrabit. Unde certum est, quod vacua redire non poterit. » Porro timida « ex eo oritur, cum ne cogitat homo propriam indignitatem, ut non convertat oculos ad divinam benignitatem : abyssus enim abyssum invocat : abyssus luminosa abyssum tenebrosam, abyssus misericordiam abyssum miseriam. Profundum namque est cor hominis et inscrutabile ; sed si magna est iniquitas mea, multo major est, Domine, pietas tua. Ideo cum ad meipsum turbata fuerit anima mea, memor sum multitudinis misericordie tue, et respiro in ea : cum introiero in potentias meas, nolo memorari justitiæ tuæ solius. »

QUI ENIM HESITAT, SIMILIS EST FLUCTUI MARIS, QUI A VENTO MOVETUR ET CIRCONFERTUR. — Grecum *κλιμακω* significat fluctuationem, tempestatem, turbationem, impetum, æstum undarum, præsertim cum a valido vento *ἀνεμίζουμαι*, id est ventilatur, agitur, jactatur. Tunc enim fluctus fluctum continuo propellit, adeo ut reciprocantibus undis aquarum montes glomerentur, et navigantes videantur nunc in cœlum atolli, nunc in infernum descendere, juxta illud Psalmi cvi, vers. 25 : « Exaltati sunt fluctus ejus : ascendunt usque ad cœlos et descendunt usque

ad abyssos. » Et illud Ovidii, lib. I Tristium :

Me miserum quanti montes volvantur aquarum?
Jam jam lachryis sidera summa potes.
Quante dilucto subsident æquora vales?
Jam jam tecturas tartara nigra potes.
Nec levius laterum tubula feriantur ab undis,
Quam grave baliste mœnia pulsat onus.

Simili enim modo in oratione hesitans, et diffidens variis cogitationum, affectionum et passionum fluctibus, quos hesitatio quasi ventus excitat, impellitur et jactatur ; ut nunc speret se obtenturum, nunc desperet, ibique dicat alternante animi æstu : Obtinebo quod peto, non obtinebo ; dabit Deus quod postulo, non dabit ; sero dabit ; modice dabit : meror obtinere, non meror : dignus sum, imo indignus : misericors et liberalis est Deus, sed est et justus rigidusque : misericordia Dei magna est, sed peccata mea nimia sunt, quam ut exaudiri merear. Unde fit, ut nunc patiens Deum invocet, nunc impatiens queratur et marmuret ; nunc expectet, nunc abiciat animum, et irascatur, quod non statim exaudiatur : hisque turbationum æstibus edit, rapique se sinit, nec contra eos velis remisque confidit, uti in tali re factio opus est. Hoc verius est cum quid adversi aut tribulationis insurgit, quod spem videtur elidere aut minnere. Tunc enim pusillanimes cadunt animo, cum potius tunc animos ad Deum, qui in arctis invocatus adesse solet, per fiduciam et orationem magis atollere, planeque in eo defigere debent. Sic ab oratoribus proverbialiter vocatur *εὐριπία*, vel Euripus, homo varius, mutabilis, dubius fidei et inconstans, qui instar Euripi agitur et fluctuat ; nunc ait, nunc negat ; nunc vult, nunc non vult ; nunc amat, nunc odit ; nunc fidit, nunc diffidit. Euripus enim maris pars est inter Aulidem et Euræam, septies die ac nocte reciprocas ; de quo Cicero pro Murena : « Quod enim fretum, inquit, quem Euripum tot motus, tantas, tam varias habere putatis agitationes fluctuum, quantas perturbationes, et quantos æstus habet ratio comitiorum? » Ferunt Aristotelem in indaganda causa tante reciprocaionis Euripi, ab eo esse absorptum. Hinc illud vulgo tritum : « Euripus habet Aristotelem, non Aristoteles Euripum. » T. Livius, lib. VIII Belli Punicæ, Euripum a ventis quibusdam illie flantibus, ita rapi credit. Objicit Eschipes Demostheni, quod subinde commutata facione Euripum ipsum inconstantia sua visceat.

Tales hodie sunt multi, qui constanter sunt inconstantes. Talis quoque est Euripus humana felicitatis, vel infelicitatis, que graphice depingit Nazianzenus, epist. ad Sophronium : « Vides, inquit, quæ sit conditio rerum nostrarum, utque rota quedam negotiorum humanorum cursu circumagatur, nunc his, nunc illis florentibus, utque mercantibus : dum neque prosperitas, neque adversitas, nobis constat, sed quam ocissime in diversum mutatur ac transilit, ut auris aut litteris

aque inscriptis fidere liceat citius, quam humana felicitati. » Tales denique sunt impii et mundani, qui æstibus cupiditatum continuo agitantur ac jactantur, qui proinde similes fluctus et æstus in oratione subeunt, de quibus Isaias, cap. lvii, vers. 20 : « Impii, ait, quasi mare fervens quod quiescere non potest, et redundat fluctus ejus in conculationem et lutum. Non est pax impiis, dicit Dominus. » Exemplum illustre est in Cain fratricida, Gen. iv, 13. Piis vero est pax, indeque pacifica, constans et felix mens, fiducia, oratio, operatio ac vita. Talis fuit Anna, mater Samuelis, quæ pro eo orans eum impetravit, « Vultusque illius non sunt amplius in diversa mutati, I Reg. cap. i, vers. 18.

7. NON ERGO ESTIMET HOMO ILLE QUOD ACCIPIAT. — Pro ergo Græca habent *ἴσως*, id est enim, sed docti Interpres non verbum verbo, sed sensum reddidit, q. d. Ne quis hæsitet postulans, similisque sit fluctui maris ; si enim talis sit, edico illi quod nihil accipiet. Hoc autem est id, quod clare et cum emphasi dicit Interpres : « Non ergo estimet homo ille quod accipiet : » Adde Græcum *ἴσως*, et Latinum enim, multa significare, nimirum utique, profecto, enimvero, certe, nimirum, quidem, igitur : et omnibus his modis hic verti potest, quæ omnia Noster complexus est, verendo ergo. Sic enim latine, subinde inchoat sententiam, idemque videtur esse quod ergo, ut apud Plautum in Trucimmo : « Enim me nominat ; » et in Persa : « Enim non ibis ; » et in Mid. : « Enim cognovi nunc. » Denique hebraizat S. Jacobus. Hebraice enim *ו* ve (ut vertit Syrus), id est et, significat enim, quæ, certe, utique, igitur, etc. Est argumentum a contrario, q. d. Postulet in fide ; sic enim impetrabit : quia qui postulat hesitans et diffidens ; nil impetrabit. Nam sola oratio fidens et constans meretur impetrare quod petit.

Nota : Loquitur S. Jacobus de acceptione et impetratione quantum est ex vi, et quasi merito orationis. Nam aliqui Deus subinde ex sua liberalitate supplet fidei et fiducie defectum, ac hesitantibus postulata largitur, uti largitus est reguli dubitanti an Christus absens filium absentem curare posset, multo magis an mortuum posset resuscitare, Joan. cap. iv, vers. 49. Absens enim eum curavit, ut hanc illi de se fidem et spem inereret, se nimirum esse Filium Dei omnipotentem, Messiam, Salvatorem mundi. Hæc enim fides tum in mundo erat nova, recens et inaudita : unde a Christo miraculis probanda et confirmanda erat, ut notat S. Gregorius, hom. 23 in Evangelio. Eadem de causa curavit lunaticum post increpationem incredulitatis : « O generatio, ait, incredula et perversa, quousque ero vobiscum? usquequo vos patiar? » Math. xvii, 17.

8. VIR DUPLEX ANIMO. — Spectat hoc ad præcedentia (4) : unde S. Petrus apud S. Clementem,

lib. VII Constit., cap. xii, hæc alludens ait : « Ne sis in preceatione tua duplici animo, ambigenti utrum sit futurum, an non. Mihi enim Petro dixit Dominus in mari ; Modice fidei, quare dubitasti? » Et S. Ignatius, epist. 43 ad Hieronymum : « No, ait, sis duplici animo in preceatione tua : beatus enim qui non ambigit. » Unde Syrus vertit, *vir divinus animo*, id est dubius, græce *διψυχος*. Id est *biaminis*, duas quasi habens animas. Qui enim dubitat et hesitat, videtur habere duas animas : unam, qua sperat futurum id quod petit, alteram qua diffidit et desperat ; unam, qua credit Deum potentem et misericordem, alteram qua credit eum severum, nec facturum id quod petitur. Opponitur hæc duplicitas simplicitati, qua fidelis in uno Deo fidem suam et spem firmiter locare et figere debet. Rursus duplex animo, est timidus et irresolutus, qui ex timore animum habet divisum, ut in cerumnis spem nunc ponat in Deo, nunc in homine, dum nunc Dei, nunc, quasi a Deo desertus, hominum opem implorat.

Secundo, *διψυχος*, id est, *biaminis* et *bicors*, dicitur, qui animum et cor partim Deo et cœlo, partim mammonæ et terræ, partim virtuti, partim vitio et cupiditati affigit. Hujus enim animus in duo distantissima dividitur, et quasi discerpitur in duos. Ita Œcumenius. Tangit ergo S. Jacobus hic radicem mali, puta hesitationem in oratione. Ideo enim hesitantes fluctuant fide et spe in orando, quia fluctuant mente, dum simul volunt placere Deo et mundo, simul amare celestia et terrena, simul gaudere bonis presentibus et futuris ; hos redarguit Christus, Math. vi, 24, dicens : « Nemo potest duobus dominis servire, etc. Non potestis Deo servire et mammonæ. » Non potestis uno oculo cœlum, altero terram spectare. Opponitur hæc duplicitas simplicitati affectus et amoris, quæ totum cor et amorem in uno Deo et virtute collocat. Porro radix hujus duplicitatis est varietas, imo contrarietas affectuum, quæ oritur ex eo, quod anima hominis partim sit rationalis, partim sensitiva : quatenus enim rationalis est, amat bonum honestum ; quatenus sensitiva, bonum delectabile, quod sepe honesto repugnat. Unde nonnulli Philosophi videntes in homine tantam contrarietatem affectuum et amorum, ex ea collegerunt in homine esse duas animas sibi invicem contrarias, unam rationalem, qua communicat cum angelis ; alteram animaleam, qua communicat cum bestis. Verum hic est error.

Tertio, *διψυχος*, id est *biaminis*, vel *duplicis animo*, est levis et mutabilis instar polyphi, vel chameleontis, qui omnium rerum quibus se applicat, colores in se suscipit. Hæc enim levitas est mater inconstantia, de qua subdit S. Jacobus dicens : « Inconstans est in omnibus viis suis. » Hæc

puncto post Dominum, et substituto commate, aliquid voluit, ut sensus sit : Talis homo, animo duplex, fluctans in omnibus actionibus suis, non existimet se aliquid accepturum esse a Domino.

(1) Imo versus 7 et 8 uno spiritu legendos subliato

levitas quoque parit hasitationem in oratione, de qua præcessit sermo. Unde Cassianus, lib. VII *Instit.*, cap. xv, et S. Bernardus, *epist.* 99, hanc Jacobi sententiam applicant apostatis, qui habitum Religionis quem susceperunt, ex levitate excutunt et ad sæculum redeunt. Opponitur hæc duplicitas constantia, qua quasi simpliciter, absolute et constanter rectæ rationi et bono honesto sanctorum adhereret (1).

Quarto, διψαζες, id est *bianimis*, est hypocrita, parasitus, omnisque vafer et versipellis. Hic enim duplex habet cor, unum verum, alterum fictum. Nam, v. g. fingit se Deum amare, cum amet seclera; fingit se fidelem et pium, cum sit impius et infidelis. Tales sunt hæretici, item Politici, qui cum Catholicis sũnt Catholici, cum hæreticis hæretici, cum atheis athei. Item qui cum castis sunt casti, cum incestis incesti, cum sobriis sobrii, cum ebriis ebrii: sum enim pallium ad omnem ventum obvertunt. Hi sane exosi sunt Deo, ac proinde eorum orationes, ob hypocrisim et impietatem, Deo sunt execrabiles. Opponitur hæc duplicitas simplicitati, id est sinceritati: huic enim adversatur hypocrisis.

Tales quoque sunt bilingues et adulatores, de quibus *Psalm.* xi, 2: « Labia dolosa in corde et corde, » id est, duplici corde, « locuti sunt. » Unum enim cor habent in ore, melleum et adulatorum, alterum in mente felleum et hostile. Unde horum symbolum est perdux, avis dolosa, ut ostendi *Jerem.* xvii, 19 et 20, quam in Paphlagonia vere habere duplex, vel bifidum cor, tradidit Plinius, lib. XI, cap. iii, et Gellius, lib. XVI, cap. xv.

Bilingues ergo sunt bicordes, ideoque bicorporis, imo bicornes; sinceri vero et simplices sunt unanimes, unicordes, unicorporis, unilingues, ideoque fortissimi et invicti quasi unicornes. Hoc optabat Saltes, dicens *Psalm.* lxxxv, 11: « Lætetur cor meum, ut timeat nomen tuum; » pro lætetur, hebraice est יָיִן iached, id est, unicum, aut unum fac cor meum, ut vertunt Symmachus et S. Hieronymus, ut scilicet tibi uni adhereret, itaque tibi uniatu tecumque fiat unum. Nam, ut ait S. Gregorius, part. III *Past.*, cap. xii: « Deus cum simplicibus sermoinari dicitur, quia de supernis mysteriis illorum mentes radio sue visitationis illuminat, quos nulla umbra duplicitationis obscurat. » Quocirca recte S. Athanasius, *epist. De Nicœna Syn.*, hanc S. Jacobi sententiam præ cæteris ascribit Ariani hæreticis, « qui nunquam, ait, unam eandemque sententiam, sed alias aliam foveant, dictaque sua nunc laude, nunc vituperio prosequuntur; ut quod jam probaverint, et vestigio damnant. » Nimirum hæresis, quia falsa, inconstans est semperque variat, sicut ex adverso fides,

(1) Διψαζες, « qui nec velle, nec nolle quidquam dici potest, quemque modo consilii penitent, modo penitentia ipsius, » ut Q. Curtius loquitur.

quia vera, constans est semperque sui similis, imo eadem ubique. Ergo:

Ut quid tot fides loquitur una fides?

Moraliter hanc animi duplicitem, duplicemque leges, mores et actus graphice depingit S. Gregorius, lib. X *Moral.*, cap. xxvi: « Deridetur, ait, iusti simplicitas: hujus mundi sapientia est, cor machinationibus tegere, sensum verbis velare, que falsa sunt vera ostendere, que vera sunt falsa demonstrare. Hæc nimirum prudentia usu a juvenibus scitur, hæc a pueris pretio discitur: hanc qui sciunt, cæteros despiciendo superbiunt: hanc qui nesciunt, subjecti et amidi in aliis mirantur: quia ab eis hæc eadem duplicitas iniquitatis munimine palliata diligitur, dum mentis perversitas, urbanitas vocatur; hæc sibi obsequentibus præcipit, honorum culmina quærendo, adepta temporalis glorie vanitate gaudere, irrogata ab aliis mala multiplicitas reddere; cum vires suppetunt, nullis resistentibus cedere; cum virtutis possibilitas deest, quiddam exulare per multam non valent, hoc in pacificata bonitate simulare. »

INCONSTANS EST IN OMNIBUS VIIS SUIS, — puta i omnibus actionibus et sermonibus suis, *g.* Origo hasitationis in oratione est duplicitas animi; qui enim hanc habet, in omnibus actionibus suis hæsitat, estque inconstans.

Pro inconstans græce est ἀκράτεια, id est confusus, inkompositus, inconstans, instabilis, turbatus, infirmus. Unde ἀκράτεια est sedilio, inconstantia, tumultus, confusio, turbatus rerum ordo. Huic opponitur ἀκράτεια, id est inconcussus, firmus, compositus, constans, stabilis.

9. GLORIETUR AUTEM FRATER HUMILIS. — Et si non sit necesse omnes Jacobi sententias inter se connectere, cum more epistolari varie sint et disparatæ, tamen nonnulli hanc connectunt cum versu proxime precedenti, quasi humilem opponat duplici, qui ad magna contendit, ideoque est superbus, *g. d.* Glorietur superbi et duplices in sua presenti superbia, sed caduca et brevi duratura: at vero humilis et simplex gloriatur in exaltatione sui futura, sed duratura in sempiternum. A duplicitate ergo gradum fecit, transiit ad ei connexam superbiam et opulentiam, eique opponit paupertatem et humilitatem: idque satis videtur appositum.

Alii aptius et concinnius hoc remotius referunt ad vers. 1: « Omne gaudium existimate, fratres, cum in varias tentationes incideritis, » quasi hic a thesi ad hypothesin, a gen- re ad speciem vel exemplum, puta a tribulatione ad paupertatem et abjectionem, qua premebantur primi Christiani, descendat et transeat S. Jacobus. Præcipua enim tribulatio primorum fidelium erat paupertas, tum quia sponte bonis se abdicarent, eaque posuerant ad pedes Apostolorum, *Act.* iv, 34, idque perfectionis studio; tum quia a Judeis Christianos per-

sequentibus, bonis suis erant spoliati. Hoc enim est quod ait Apostolus *Hebr.* x, 34: « Rapinam honorum vestrorum cum gaudio suscepistis. » Hos ergo hic consolatur, et ad constantiam animat. Unde sicut vers. 1 dixit: « Omne gaudium existimate: » ita hic simili modo, imo amplius dicit: « Glorietur, » *g. d.* Non tantum gaudeat, sed et gloriatur fidelis in tribulatione, v. g. in abjectione et paupertate. Unde materiam hanc concludens subdit: « Beatus vir qui suffert tentationem. » Glorietur ergo humilis et pauper, quia conformis est Christo humili et pauperi: humilitas enim et paupertas honorata, et gloriosa effecta est per Christum, adeoque regum opibus et splendore illustrior. Christi enim vox est: « Discite a me, quia mitis sum et humilis corde, » *Matth.* xi. *Secundo*, « gloriatur humilis, » quia humilitas scala est cæli, viaque certa ad exaltationem, de quo mox plura.

FRATER, — id est Christianus. Omnes enim Christiani fratres sunt, quia eundem habent patrem Christum, eandem matrem Ecclesiam, eodem baptismo quasi utero renati sunt, eandem hereditatem coelestem expectant; quia, ut ait Tertullianus *Apol.* xxxix: « Unum patrem Deum agnoverunt, qui unum spiritum biberunt sanctitatis, qui de uno utero ignorantie ejusdem, ad unam lucem expaverunt veritatis. »

HUMILIS, — ταπεινός, id est, abjectus, puta pauper: hebræum enim יָיִן ani et abjectum sive humilem, et pauperem significat. Hæc enim duo ordinarie conjuncta sunt. Unde humilis S. Jacobus opponit divitem, dicens: « Dives autem in humilitate sua, » *g. d.* Dives, ideoque superbus et gloriosus. « Vermis enim divitiarum est superbia, » ait S. Augustinus, *serm.* 5 *De Verbis Domini. secundum Matthæum.* » Et S. Bernardus *De Convers.* ad Cleric., cap. xxx: « Quidni, ait, periclitetur castitas in deliciis, humilitas in divitiis, pietas in negotiis, veritas in multiloquio, charitas in hoc sæculo nequam? » Sic vicissim humiles per pauperes significat Christus dicens, *Matth.* cap. v, vers. 3: « Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cælorum. » Hoc Jacobus aliis verbis dicit: « Glorietur humilis in exaltatione sua. »

Porro ταπεινός significat tum vilem et abjectum, tum humilem sive humilitatis virtute præditum: hic utrum includit. Significat enim abjectum, qui suam abjectionem ex virtute tolerat, eamque humiliter suscipit et capessit. Tali enim gloriantur licet in sui exaltatione: alioqui qui in ea indignatorem, aut est animo tumido et superbo, exaltationem sperare nequit, sed potius confusionem et abjectionem majorem. Talis enim Deo et hominibus est odibilis, juxta illud *Ecclesiastici* xxv, 3: « Tres species odivit anima mea, et aggravor valde anima: ilorum: pauperem superbum, divitem menacem, senem fatuam et insensatum. » Ita Ecumenius, Dionysius et alii.

Nota: Dicit hæc Jacobus, quia communis primorum Christianorum tentatio et tribulatio fuit quod ubique despicerentur, quasi viles et abjecti, idque primo, quia ipsi pauci erant, pauperes et paupertatis studiosi: spernabant enim opes terrenas, ut acquirerent cælestes. *Secundo*, quia vestitu modesto et simplici utebantur. Unde Lucianus in *Philopatru* ita Christianum pingit et ridet: « Pallium putre, sine calceis et tegmine, capite nudo incedens, detonsa coma. » *Tertio*, quia in verbis, omni motu et gestu præ se ferebant humilitatem et modestiam. *Quarto*, quia christianismus tunc habebatur secta nova, vili, abjecta, ideoque exosa mundo, puta Gentilibus et Judæis: et talis etiamnum habetur apud multos Japonenses et Indos.

IN EXALTATIONE SUA. — Noster Serarius tripliciter hoc explicat. *Primo*, *g. d.* Humilis si contingat eum exaltari, humiliter se gerat, et in hac sua humilitate gloriatur. *Secundo*, *g. d.* Humilis gloriatur in sua humilitate, quia humilitas per Christum facta est sublimitas, summæque Christianum celebrat et exaltat. *Tertio*, *g. d.* Humilis gloriatur in sua abjectione, quia hæc erit ei causa summæ exaltationis, ut metonymice ponatur effectus pro causa, sive merces pro merito, nimirum exaltatio pro humiliatione, que meretur et causat exaltationem. *Quarto*, simplicitas et germanus, *g. d.* Humilis gloriatur in sui exaltatione, quam certo expectat, hanc enim Deus humilibus promisit, ideoque eam prestat sæpe in hoc sæculo, et semper in futuro. Æterna enim justaque Dei sanctio est: « Qui se exaltaverit, humiliabitur; et qui se humiliaverit, exaltabitur, » *Matth.* xxiii, 12. Unde canit B. Virgo: « Deposuit potentes de sede, et exaltavit humiles, » *Luce* i, 52.

Ita Saul humilis evectus est ad regnum, sed superbiens vita cum regno privatus est. Unde audit a Samuele: « Numquid cum parvulus esses in oculis tuis, caput in tribus Israel factus es? » *I Regum* xv, 17.

Sic David ex pastore ovium factus est rex.

Sic B. Virgo humilitate sua meruit fieri mater Dei: « Quia respexit, inquit, humilitatem ancillæ suæ, » *Luc.* i, 48. « Glorietur enim opus Dei est alta sternere, humilia erigere, » ut ait Philosophus.

Ita S. Franciscus, quia infra omnes homines se dejecit, supra omnes evectus est. Narrat S. Bonaventura in ejus Vita, virum sanctum vidisse thronum in cælis sublimem et gloriosum, cumque quæreret, cujusnam ille esset? audisse: « Sedes hæc unius de reventibus fuit, et nuno humili servatur Franciscus. »

Ita Deus exaltavit vilem et humilem S. Equitium, ut narrat S. Gregorius, lib. I *Dialog.*, cap. iv.

Ita sancta illa virgo in monasterio Tabennesiotarum stultam se simulans, ideoque vili et despecta, ut totius domus videretur esse spongia, ab Abbate Piterio jussu angeli declarata et celebrata